

Σωτήριος Γ. Αλεξόπουλος
Θεολόγος

(φωτογραφία: Ιωάννης Ευαγγ. Μακρής)

**Χάρτινη εικόνα της Θεοτόκου «Ρόδον το αμάραντον» με τους ΚΔ΄ Οί-
κους του Ακαθίστου Ύμνου: ένα έργο του αγιορείτη χαλκοχαράκτη Αν-
θίμου του Πελοποννησίου (Αλητζερίδα) στο Σταυρό (Μπεκή) Λαμίας**

ΛΑΜΙΑ 2017

*Στη μνήμη της οικογένειας
τού παππού μου
Δημητρίου Αθ. Γκέκα*

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Χαιρετισμός του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φθιώτιδος κ.κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ.σελ.7	σελ.7
Σύντομο ιστορικό δημιουργίας του βιβλίου	σελ. 9
Πρόλογος συγγραφέα	σελ.11
Εισαγωγή	σελ. 13
1. Παραστάσεις και επιγραφές τους	σελ. 15
I. Η Θεοτόκος «Ρόδον το αμάραντον»	σελ. 17
II. Ο Άναρχος Πατήρ και η Ρίζα Ιεσσαί	σελ. 17
III. Οι Θεοπάτορες Ιωακείμ και Άννα	σελ 18
IV. Οι Προφήτες	σελ. 18
V. Οι ΚΔ' Οίκοι του Ακαθίστου Ύμνου.....	σελ. 27
2. Η επιγραφή «Τη Υπερμάχω Στρατηγώ»	σελ. 43
3. Η επιγραφή βάσης της χάρτινης εικόνας	σελ. 46
4. Ο χαλκοχαράκτης Άνθιμος	σελ.47
Πελοποννήσιος ο Αλητζεριδης Συντομογραφίες-Βιβλιογραφία	σελ. 54
Παράρτημα	σελ. 59
Κατάλογος όσων ενίσχυσαν οικονομικά την έκδοση. ..σελ. 71	σελ. 71

Χαιρετισμός του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φθιώτιδος κ.κ. Ν Ι Κ Ο Λ Α Ο Υ.

Εἶναι ἄξιος ἐπαίνου ὁ ἐκ τῆς Μητροπόλεώς μας καταγόμενος κ. Σωτήριος Γ. Ἀλεξόπουλος, ἐπιστημονικός συνεργάτης τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου Θεσσαλονίκης, πού ἀσχολήθηκε μέ τήν χαλκογραφία τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, πού φυλάσσεται εἰς τόν Ἱερό Ναό τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου Λαμίας καί μέχρι σήμερα διά τούς πολλούς ἦταν ἀνευματώδης καί ἀξίας.

Τήν εἰκόνα αὐτή ἀνέσυρε ἀπό τήν ἀφάνεια τό δραστήριο ἐπί πολλά χρόνια Μέλος τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου Σταυροῦ κ. Ἰωάννης Μακρῆς καί ἐνήργησε, ὥστε νά μελετηθεῖ ἐπιστημονικά, θεολογικά καί νά γίνει θέμα εἰδικῆς μελέτης μέ ἐμβριθῆ ἐρμηνευτική ἀνάλυση καί πλούσια βιβλιογραφία.

Συγχαίρουμε τούς δύο ὡς ἄνω συντελεστάς τῆς ἐκδόσεως καί ἐπευλογοῦμε τήν προσπάθεια αὐτή, ἡ ὁποία στηρίζει τήν παράδοση τοῦ τόπου μας, ἀφυπνίζει τίς συνειδήσεις διά τήν διαφύλαξη τῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομιάς καί προβάλλει τούς πνευματικούς θησαυρούς τοῦ Ἑλληνορθοδόξου πολιτισμοῦ μας.

Ἐάν ὑπῆρχαν πολλοί μέ αὐτή τήν εὐαισθησία πρὸς τήν παράδοση, δέν θά ἐχάνοντο πολύτιμα κειμήλια καί δέν θά παρεδίδοντο μέ τήν ἀδιαφορία μας στά χέρια τῶν ἱεροσύλων καί ἀρχαιοκαπήλων πολύτιμοι θησαυροί τῆς Πατρίδος μας καί τῆς Ὁρθοδοξίας μας.

Τό ἀνά χειρας μελέτημα λέγει πρὸς ὄλους μας: «Στήκετε καί κρατεῖτε τάς παραδόσεις».

Μετά πατρικῶν εὐχῶν καί ἀγάπης.

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

+ Ο ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Σύντομο ιστορικό δημιουργίας του βιβλίου

Όταν το 1980 κατεδαφίστηκε ο μισοερειπωμένος παλιός ναός του Αγίου Αθανασίου με σκοπό να κτισθεί νέος, μεταφέρθηκαν όλες οι εικόνες, τα ιερά βιβλία και σκεύη που υπήρχαν σ' αυτόν στην αποθήκη-σκευοφυλάκιο του Ι.Ν. των Εισοδίων της Θεοτόκου, φυλασσόμενα σε όχι καλή κατάσταση μέσα σε χαρτοκιβώτια και μια ξύλινη κασέλα-μπαούλο. Μόνον ο ξύλινος Παντοκράτορας που ήταν σε καλή κατάσταση τοποθετήθηκε στον κέντρον της οροφής του υπάρχοντος τότε Ι.Ν. των Εισοδίων της Θεοτόκου, στην κεντρική πλατεία του Σταυρού.

Στην αποθήκη δεν γινόταν καμιά απολύτως συντήρηση και τα πάντα είχαν καλυφθεί από σκόνη. Όταν το 1994-95 ο Γιάννης Μακρής αποφάσισε να γράψει την ιστορία του Σταυρού, ερεύνησε και την αποθήκη, όπου, εκτός των άλλων, ανακάλυψε και την εικόνα αυτή τοποθετημένη σε ένα κιβώτιο. Διέγνωσε την αξία της, γι' αυτό την καθάρισε, τη φωτογράφησε και την παρέδωσε στον ιερέα για καλύτερη φύλαξη.

Την ύπαρξή της εικόνας ανέφερε στο βιβλίο του της ιστορίας του Σταυρού, το οποίο διαβάζοντας ο Σωτήρης Αλεξόπουλος από την Παλαιοκερασιά Φθιώτιδος, γιος της αείμνηστης συγχωριανής μας Σταθούς (Ευσταθίας) Δημ. Γκέκα, θεολόγος που υπηρετεί στο Βυζαντινό Μουσείο Θεσσαλονίκης, αλλά ενδιαφέρεται και για τον τόπο του και για τον τόπο γέννησης της μάνας του (το Σταυρό), ενδιαφέρθηκε να δει την εικόνα. Με το μάτι του «ειδικού», αφού στην υπηρεσία του περιστοιχίζεται από εικόνες και από επιστήμονες ειδικούς περί την εικονογραφία, τους οποίους και συμβουλευτήκε, αποφάσισε να συγγράψει σχετική μελέτη, με σκοπό να γίνει το ανά χείρας βιβλίο.

Στη συνέχεια τη σκυτάλη πήρε η τοπική κοινωνία και με πρωτοβουλία του Πολιτιστικού Συλλόγου Σταυρού, του Ιερού Ναού των Εισοδίων της Θεοτόκου και την οικονομική συνεισφορά κάποιων ευσεβών ενοριτών, των οποίων τα ονόματα είναι γραμμένα στην τελευταία σελίδα, προέβη στην έκδοση του βιβλίου.

Συγχαίρουμε και ευχαριστούμε τον κ. Αλεξόπουλο αλλά και τους συντελεστές της έκδοσης του βιβλίου.

Γιάννης Μακρής

Πρόλογος συγγραφέα

Στον κοιμητηριακό ναό του Αγίου Αθανασίου Σταυρού Λαμίας (έως το 1927 Μπεκή) διασώθηκε χάρτινη εικόνα, η οποία επιγράφεται ελληνικά και παλαιοσλαβικά «Ο ΑΚΑΘΙΣΤΟΣ ΥΜΝΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ ΗΕΩΕΔΑΛΛΗΝΟΕ ΠΕΝΗΕ ΠΡΕΘΕΚΤΗΕ ΗΜΧΗ ΒΟΓΟΡΟ-ΔΗЦА»¹.

Πρωτοδημοσιεύθηκε από τον Ιωάννη Ευαγγ. Μακρή στη μονογραφία του «Σταυρός (Μπεκή) Φθιώτιδας, η ιστορία του», μέσα από τις σελίδες της οποίας παρουσιάζεται η ιστορία του Σταυρού από τα βάθη των αιώνων έως το τέλος του 20ού αιώνα. Στο έβδομο κεφάλαιο με θέμα τη θρησκευτική ζωή, μεταξύ των άλλων ναών του χωριού, παρουσιάζεται και ο σημερινός κοιμητηριακός ναός του Αγίου Αθανασίου². Μεταξύ των εικόνων του Αγίου Αθανασίου δημοσιεύεται και η συγκεκριμένη χάρτινη εικόνα της Θεοτόκου με φωτογραφία της³ καθώς και φωτογραφία με λεπτομέρεια της παράστασης του ΙΣΤ΄ Οίκου του Ακαθίστου Ύμνου (φωτο: Σερεμέτης)⁴. Ελλείπουν δυστυχώς πληροφορίες για το όνομα του αφιερωτή της στο ναό, επειδή δεν σώζεται αφιερωματική επιγραφή.

Η χάρτινη εικόνα αποτελούνταν από δύο τμήματα, τα οποία ενώθηκαν προσεκτικά μεταξύ τους και συνέθεσαν την όλη παράσταση. Ορισμένα χαρακτηριστικά των παρισταμένων μορφών (Θεοτόκος, Ιησούς, Άγγελοι, Προφήτες, Ιεράρχες, κ.ά.) επιζωγραφίσθηκαν για να προκαλέσουν ιδιαίτερη εντύπωση στον θεατή και υπονήφιο αγοραστή της.

Σήμερα βρίσκεται στον ενοριακό ναό των Εισοδίων της Θεοτόκου Σταυρού (Παναγία Μεσοσπορίτισσα). Είναι τοποθετημένη μέσα σε γυάλινη κορνίζα για την αποτελεσματικότερη φύλαξη και προστασία της από τη φθορά. Σύμφωνα με πληροφορία του κ. Μακρή η εικόνα έφτασε ως τις μέρες μας διπλωμένη και τοποθετημένη σε εσωτερικό χώρο κιβωτίου.

1. Οφείλονται θερμές ευχαριστίες στην κ. Alexandra Trifonova, επικ. καθηγήτρια Βυζαντινής Τέχνης του Πανεπιστημίου της Σόφιας για τη μεταγραφή και μετάφραση των παλαιοσλαβικών. Επίσης και στον κ. Νικόλαο Μπονόβα, δρ. Αρχαιολογίας για τις πολύτιμες υποδείξεις του.

2. Μακρή, Σταυρός, σσ. 164-172.

3. Μακρή, Σταυρός, σ. 167.

4. Βλέπε σχετικά σελίδες του βιβλίου: 167, 170, 171.

Εισαγωγή

Η τέχνη των εγχαρακτών

Σύμφωνα με τον αείμνηστο καθηγητή Θεοχάρη Μιχ. Προβατάκη (1941-2015) ο τρόπος χάραξης και εκτύπωσης των έργων χαρακτηριστικής τα διακρίνει σε δύο μεγάλες οικογένειες:

α) έκτυπα: ανήκουν οι ξυλογραφίες και οι λιθογραφίες. Για τα έργα των ξυλογραφιών χρησιμοποιούνται αποτυπώσεις που χαράσσονται πάνω σε ξύλινη πλάκα. Για τις λιθογραφίες, που αρχίζουν να δημιουργούνται από τα τέλη του 19^{ου} αι., χρησιμοποιούνται λίθινες μήτρες και χημικά συστατικά.

β) εγχάρακτα: στην κατηγορία αυτή ανήκουν έργα, για την παραγωγή των οποίων χρησιμοποιούνται πλάκες χαλκού. Βασικοί τρόποι χάραξης είναι δύο:

1) μέχρι τον 16^ο αιώνα η χάλκινη πλάκα χαράσσονταν με μυτερό ατσάλινο εργαλείο, το σκαλίδι (burin) ακολουθούσε το μελάνωμα και το σκούπισμα της επιφάνειας. Το μελάνι ανάμεσα στις αυλακώσεις της χάραξης τυπώνονταν πάνω σε νοτισμένο χαρτί ή ύφασμα με τη βοήθεια χειροκίνητου πιεστηρίου.

2) μετά τον 16^ο αιώνα ακολουθήθηκε ο τρόπος χάραξης, ο οποίος ονομάστηκε οξυγραφία: η επιφάνεια της χάλκινης πλάκας καλυπτόταν με στρώμα κεριού ή ειδικού βερνικιού και μετά χαράσσονταν με ένα πολύ αιχμηρό εργαλείο ή ατσάλινη βελόνα. Ακολούθως η χάλκινη πλάκα βυθιζόταν σε νιτρικό ή υδροχλωρικό οξύ, το οποίο έσκαβε τις χαράξεις της. Τέλος η χάλκινη πλάκα ξεπλενόταν και χρησιμοποιούνταν για εκτύπωση όπως στον προηγούμενο τρόπο.

Οι Έλληνες χαλκοχαρακτές ακολουθούσαν συνήθως τον τρόπο χάραξης της οξυγραφίας. Οι ίδιοι κατασκεύαζαν τα φύλλα χαλκού, τα οποία ονόμαζαν «μπάφυλλους» (η λέξη θεωρούμε ότι έχει σχέση με τις σημερινές παφίλι και παφιλένιος). Για τη λείανσή τους τα έτριβαν με σμυριδόχαρτο. Ακολουθούσε λίπανση και απολίπανση της πλάκας με τρίψιμο και πλύσιμο με στόκο και ξύδι. Στη συνέχεια πραγματοποιούνταν η χάραξη από το χέρι του χαλκογράφου. Για τη χάραξη χρησιμοποιούνταν ατσάλινες μύτες, τα καλέμια ή πούντες. Τα κατασκεύαζαν οι ίδιοι από ακτίνες (μπαλένες) ομπρέλας και τα προσάρμοζαν σε ξύλινα χερούλια. Στο χάραγμα χρησιμοποιούσαν και χημικές ουσίες (κολοφώνιο, βιτριόλι, νιτρικό οξύ, κ.ά.)⁵.

Χαρακτικά αρχίζουν να παράγονται με την εφεύρεση της τυπογραφίας (μέσα 15ου αι.). Η τέχνη γρήγορα εξαπλώθηκε στη Δυτική Ευρώπη. Στον ελληνικό χώρο η εξάπλωσή της άρχισε από τον 17ο αι.. Από την Ρωμαιοκαθολική

5. βλ. περισσότερα Προβατάκης, Χαρακτικά, σσ. 9-22.

εκκλησία χρησιμοποιήθηκαν ως μέσο προσηλυτισμού στον καθολικισμό των ορθοδόξων πληθυσμών⁶.

Στον ελληνικό ορθόδοξο χώρο τα παλαιότερα χαρακτηριστικά, τα οποία σώζονται, είναι οι ξυλογραφίες της Μονής του Σινά (1665-1706). Από τις αρχές του 18ου αι. αρχίζει να χρησιμοποιείται ως υλικό για τη χάραξη ο χαλκός⁷. Οι χαλκογραφίες ελκύουν σιγά-σιγά το ενδιαφέρον των αγιορειτών μοναχών, γι' αυτό αρχίζει η παραγωγή και χάραξή τους είτε στο Άγιον Όρος είτε στο εξωτερικό (Βενετία, Βιέννη, κ.ά.).

Σήμερα στις Καρυές δημιουργήθηκε από το Μάρκο Καμπάνη ένα εργαστήριο εκτυπώσεων χαλκογραφιών στα πρότυπα των παλαιών εργαστηρίων, των επονομαζομένων «σταμπαδούρικων».

6. Η πληροφορία για τη χρήση τους ως μέσων προσηλυτισμού προέρχεται από: Κόρδης, Χαλκογραφίες, σ. 431, ο οποίος με τη σειρά του παραπέμπει στον Χρ. Χρήστου, Νεοελληνική χαρακτική, στη σειρά Ελληνική τέχνη, Εκδοτική Αθηνών, 1994, σ.16.

7. Εκτενέτερα εισαγωγικά για το θέμα των χαρακτηριστικών βλ. Ιουστίνος, Εικόνες, σσ. 220-247 και Κόρδης, Χαλκογραφίες, σσ. 431-438.

1. Παραστάσεις και επιγραφές τους

Κεντρικό θέμα της εικόνας είναι η παράσταση της Θεοτόκου στον τύπο «Ρόδον το αμάραντον». Εκατέρωθεν της Θεοτόκου και μέσα σε στηθάρια εικονίζονται σε δύο στήλες ομάδες προφητών. Επικεφαλείς τους τίθενται οι Θεοπάτορες Ιωακείμ και Άννα. Τα δύο θέματα, της παράστασης της Θεοτόκου και των προφητών, περικλείονται από την παράσταση των ΚΔ΄ Οίκων του Ακαθίστου Ύμνου.

Ειδικότερα:

I. Η Θεοτόκος «Ρόδον το αμάραντον»

Η Θεοτόκος ολόσωμη, ντυμένη βασίλισσα με πολυτελές ένδυμα, κάθεται σε πολυτελή θρόνο. Ο θρόνος είναι σκαλιστός με φαρδιά πλάτη και φέρει μαξιλάρι. Ακριβώς μπροστά από τα πόδια της Θεοτόκου υπάρχουν τρία μεγάλα ανθισμένα ρόδα, τα οποία σχετίζονται και με τα υπόλοιπα μικρότερα. Προέρχονται από τη Ρίζα Ιεσοαί. Δίπλα στο φωτοστέφανο της Θεοτόκου εικονίζονται γονατιστοί οι δύο αρχάγγελοι φέροντας ευλαβικά τα χέρια τους στο στήθος σε

στάση προσευχής προς τη Θεοτόκο. Στο δεξί χέρι της φέρει σκήπτρο ενώ με το αριστερό συγκρατεί το Χριστό. Ο μικρός εστεμμένος Χριστός με ένσταυρο φωτοστέφανο φορά πολυτελή βασιλική στολή. Με το δεξί του χέρι κρατά τη σφαίρα του κόσμου, σύμβολο εξουσίας ενώ στο αριστερό φέρει σκήπτρο.

Το θέμα της παράστασης «Ρόδον το αμάραντον» θεωρείται από τους επιστήμονες δημιούργημα του ορθοδόξου λογίου κοσμοπολίτικου περιβάλλοντος της Κωνσταντινούπολης του 18^{ου} αι..

Σύμφωνα με μαρτυρία του αρχιτέκτονα και καθηγητή της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης Αριστείδη Πασσαδαίου, η οποία διασώζεται από την αείμνηστο καθηγητή Δημήτριο Πάλλα, στην Κωνσταντινούπολη η εικόνα τοποθετούνταν σε προσκνητάρι τη Μεγάλη Τεσσαρακοστή και οι Χαιρετισμοί διαβαζόταν εμπρός της. Δηλαδή αυτός ο εικονογραφικός τύπος της Θεοτόκου συνιστούσε την εορταστική-λατρευτική εικόνα της ακολουθίας του Ακαθίστου Ύμνου⁸.

Ως αφετηρία του τύπου θεωρείται κάποιο δυτικό εικονογραφικό θέμα της Θεοτόκου, πιθανότατα η παράσταση της «Θεοτόκου του Ροδαρίου». Εξάλλου τα ρόδα στο πεδίο της εικόνας θυμίζουν παραδείγματα της Θεοτόκου του Ροδαρίου. Το θέμα αυτό επεξεργάστηκε και εμπλουτίστηκε με έννοιες από τον Ακάθιστο Ύμνο.

Ο τύπος της παράστασης γνώρισε μεγάλη διάδοση σε εικόνες και χαρακτηριστικά τον 18^ο και 19^ο αι.. Σύμφωνα με τον αείμνηστο καθηγητή Ανδρέα Ξυγγόπουλο «ο εν λόγω εικονογραφικός τύπος της Θεοτόκου είναι ένα από τα τελευταία δημιουργήματα της μεταβυζαντινής εκκλησιαστικής τέχνης»⁹

Επιγραφές:

α. Εκατέρωθεν της βρεφοκρατούσας Θεοτόκου, από δεξιά προς τα αριστερά της, υπάρχει επιγραφή με το Δοξαστικό της Α΄ Ωδής του Κανόνα του Ακαθίστου Ύμνου, Ποιήματος Ιωσήφ του Υμνογράφου:

Δεξιά της Θεοτόκου:

*«Ρόδον το αμάραντον, /
χαίρε η μόνη βλα /
στήσασα το μήλον το /
εύσομον, χαίρε η /*

Αριστερά της Θεοτόκου:

*τέξασα. το σφράδιον, /
του πάντων Βασιλέως, /
χαίρε απειρόγαμε, /
Κόσμου διάσσομα.»*

β. Στο φωτοστέφανο του Χριστού αναγιγνώσκεται «Ο συνάναρχος Υός».

8. Πάλλας, Θεοτόκος, σ.227.

9. Πάλλας, Θεοτόκος, σ.229.

II. Ο Άναρχος Πατήρ και η Ρίζα Ιεσσαί.

Ο Άναρχος Πατήρ

Ο Άναρχος Πατήρ επάνω σε σύννεφο απλώνει τα χέρια του δεξιά και αριστερά σε σχήμα ευλογίας. Από το φωτοστέφανό του εκπέμπονται δέσμες φωτός. Αποστέλλει το Άγιο Πνεύμα «έν εΐδει περιστερᾶς» προς τη Θεοτόκο.

Η Ρίζα Ιεσσαί

Ο Προφήτης Ιεσσαί βρίσκεται ξαπλωμένος βαστάζοντας στο αριστερό του χέρι κλειστό ειλητάριο. Από τα σπλάχνα του φυτρώνει τριανταφυλλιά με πολλά κλαδιά και τριαντάφυλλα, τα οποία στο κέντρο αγγίζουν τα πόδια της Θεοτόκου. Στα πλάγια περιβάλλουν τα στηθάρια με τους προφήτες. Την παράσταση συνοδεύει η επιγραφή «εκ της ρίζης Ιεσσαί, Και εξ οσφύος του Δαβίδ Η Θεόπαις Μαριάμ».

Η επιγραφή περιέχει τους εισαγωγικούς στίχους του προεόρτιου απολυτίκιου της Γεννήσεως της Θεοτόκου:

«*Ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαί, καὶ ἐξ ὀσφύος τοῦ Δαυΐδ, ἡ θεόπαις Μαριάμ, τίκεται σήμερον ἡμῖν, καὶ νεουργεῖται, ἡ σύμπασα καὶ θεουργεῖται. Συγχαρήτε ὁμοῦ, ὁ οὐρανός καὶ ἡ γῆ· αἰνέσατε αὐτήν, αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν, Ἰωακείμ εὐφραίνεται, καὶ Ἄννα πανηγυρίζει κραυγάζουσα· Ἡ στείρα τίκει, τὴν Θεοτόκον, καὶ τροφὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν.*»¹⁰

10. Ωρολόγιον, σ.245.

III. Οι Θεοπάτορες Ιωακείμ και Άννα

Εκατέρωθεν της Θεοτόκου και επικεφαλής των προφητών απεικονίζονται μέσα σε τετράγωνα πλαίσια οι Θεοπάτορες Ιωακείμ και Άννα.

Ο Θεοπάτωρ Ιωακείμ
Η παράσταση επιγράφεται «Ο Θεοπάτωρ Ιωακ[είμ]». Απεικονίζεται σε γονατιστή στάση έχοντας απλωμένα εμπρός τα χέρια του σε δέηση.

Η Θεοπάτωρ Άννα
Η παράσταση επιγράφεται «Η Αγία προμήτηρ Άννα». Απεικονίζεται σε γονατιστή στάση με απλωμένα εμπρός τα χέρια της σε δέηση.

IV. Οι προφήτες

Η παράσταση των προφητών διακρίνεται σε δύο ομάδες, οι οποίες περιβάλλουν δεξιά και αριστερά την κεντρική παράσταση της Θεοτόκου.

Δεξιά της Θεοτόκου απεικονίζονται:

1. Ο προφήτης Δαβίδ.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Δαβίδ*». Είναι ντυμένος με βασιλική στολή και στο κεφάλι φέρει στέμμα. Στο αριστερό χέρι βαστάζει κτίσμα, πιθανώς συμβολίζει την ίδρυση της Ιερουσαλήμ από τον ίδιο. Στο δεξί χέρι φέρει ανοικτό ειλητάριο με την επιγραφή «*[...]ισοτόν σε απόδος*».

2. Ο προφήτης Μωϋσής.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Μωϋσής*». Στο αριστερό χέρι βαστάζει παράσταση της Θεοτόκου μέσα σε φλεγόμενη βάτο. Στο δεξί χέρι φέρει ανοικτό ειλητάριο με την επιγραφή «*Βάτον άκα[υστον;]*».

Κατά τον Άγιο Νεκτάριο «*Η βάτος ή φλεγόμενη καί μή καιομένη, ή άφλεκτος διαμείνασα μετά την τοϋ θείου πυρός έπιφοίτησιν, την Παρθένον προδιετύπωσεν.*»¹¹.

3. Ο προφήτης Ησαΐας.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Ησαΐας*». Στο υψωμένο δεξί χέρι βαστάζει λαβίδα με άνθρακα ενώ στο αριστερό φέρει ανοικτό ειλητάριο με την επιγραφή «*λαβίδα άνθραξ*».

Η παράσταση σχετίζεται με το στίχο «*και άπεστάλη προς με έν τών Σεραφίμ, και έν τη χειρι είχεν άνθρακα, όν τη λαβιδι έλαβεν από τοϋ θυσιαστηρίου.*»¹².

Κατά τον Άγιο Νεκτάριο «*Η λαβίς ή μυστική, ήν είδεν ό Ησαΐας, ή λαβοϋσα τον άνθρακα εκ τοϋ θυσιαστηρίου, την Παρθένον ύπέδειξε, την συλλαβοϋσαν έν γαστρι τον θεϊον άνθρακα Χριστόν.*»¹³.

11. Βλ. Κεφαλός, Μελέτη, σ.7.

12. Ησ. 6,6.

13. Βλ. Κεφαλός, Μελέτη, σ.7

4. Ο προφήτης Δανιήλ.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Δανιήλ*». Στο υψωμένο δεξί χέρι βαστάζει λίθο, ο οποίος συμβολίζει το Χριστό ενώ στο αριστερό φέρει ανοικτό ειλητάριο με την επιγραφή «*Λίθον η όρος σου*».

Η παράσταση σχετίζεται με το Θεοτοκίο της Α΄ Ωδής του Κανόνα του προφήτη. Φάλλεται στην ακολουθία του Όρθρου της 17^{ης} Δεκεμβρίου, ημέρα μνήμης του προφήτη Δανιήλ:

*«Όρος έθεώρεις νοητόν, Δανιήλ ιερώτατε,
τήν μόνην άχραντον άειπάρθενον Κόρην,
έξ ής περ έκτέμνεται, λίθος ό άκρογωνιαίος,
και τήν πλάνην συνέτριψε πᾶσαν.»*¹⁴.

Κατά τον Άγιο Νεκτάριο «*Τό όρος τό άλατόμητον έξ ού έτιμήθη ό άκρογωνιαίος λίθος Χριστός τήν Παρθένον προδιετύπωσεν.*»¹⁵

5. Ο προφήτης Γεδεών.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Γεδεών*». Στο υψωμένο αριστερό χέρι βαστάζει τον πόκο, ο οποίος συμβολίζει το Χριστό. Στο αριστερό φέρει ανοικτό ειλητάριο με την επιγραφή «*Πόκον θεο[...]*».

Η παράσταση σχετίζεται με το τροπάριο της ΣΤ΄ Ωδής του Κανόνα του Ακαθίστου Ύμνου «*Εκ σοϋ ή δρόσος απέσταξε, φλογμόν πολυθεΐας ή λύσσα· όθεν βοῶμέν σοι· Χαΐρε, ό πόκος ό ένδρoςος, όν Γεδεών Παρθένε, προεθεάσατο...*»¹⁶.

Το θέμα με τον πόκο του Γεδεών περιγράφεται στην Παλαιά Διαθήκη ως εξής: «*και ειπε Γεδεών προς τόν Θεόν· εί σύ σώσεις έν χειρί μου τόν Ίσραήλ καθως έλάλησας, ίδου έγώ τίθημι τόν πόκον τοϋ έριου έν τή ἄλωνι· εάν δρόσος γένηται επί τόν πόκον μόνον και επί πᾶσαν τήν γήν ξηρασία, γνώσομαι ότι σώσεις έν χειρί μου τόν Ίσραήλ, καθως έλάλησας. και έγένετο οϋτως· και ὠρθησε τή έπαύριον και έξεπίασε τόν πόκον, και έσταξε δρόσος άπό τοϋ πόκου,*

14. Μηναιόν, σ.113.

15. Κεφαλάς, Μελέτη, σ.7.

16. Ωρολόγιον, σ.613.

πλήρης λεκάνη ὕδατος, καὶ εἶπε Γεδεὼν πρὸς τὸν Θεόν· μὴ δὴ ὀργισθῆτω ὁ θυμὸς σου ἐν ἐμοί, καὶ λαλήσω ἔτι ἅπαζ· πειράσω δὴ καὶ γε ἔτι ἅπαζ ἐν τῷ πόκῳ, καὶ γενέσθω ἡ ξηρασία ἐπὶ τὸν πόκον μόνον, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν γενηθήτω δρόσος, καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς οὕτως ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ· καὶ ἐγένετο ξηρασία ἐπὶ τὸν πόκον μόνον, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἐγενήθη δρόσος.»¹⁷.

Κατὰ τον Ἅγιο Νεκτάριο «Ὁ πόκος ὁ ἔνδροσος τὴν Παρθένον προῦπέγραψεν»¹⁸.

6. Ο προφήτης Αβακούμ.

Ἡ παράσταση ἐπιγράφεται «Ὁ προφ[ήτης] Αβακού[μ]». Το αριστερό χέρι ἀπλώνεται σε σχῆμα δέσης ἐνῶ στο δεξιὸ φέρει ανοικτὸ εἰλητᾶριο με τὴν ἐπιγραφὴ «Ὁ θεός σπηλαίω».

7. Ο προφήτης Σοφονίας.

Ἡ παράσταση ἐπιγράφεται «Ὁ προφ[ήτης] Σοφονία[ς]». Το αριστερό χέρι ἀπλώνεται σε σχῆμα δέσης ἐνῶ στο δεξιὸ φέρει ανοικτὸ ἄγραφο εἰλητᾶριο.

8. Ο προφήτης Ηλίας.

Ἡ παράσταση ἐπιγράφεται «Ὁ προφ[ήτης] Ηλίας». Το αριστερό χέρι ἀπλώνεται σε σχῆμα δέσης ἐνῶ στο δεξιὸ φέρει ανοικτὸ ἄγραφο εἰλητᾶριο.

17. Κριτ. 6, 36-40.

18. Κεφαλάς, Μελέτη, σ.7.

9. Ο προφήτης Ιωνάς.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Ιωνάς*». Το δεξί χέρι απλώνεται σε σχήμα δέσης ενώ στο αριστερό φέρει ανοικτό άγραφο ειλητάριο.

10. Ο προφήτης Μισαήλ.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Μησα[ήλ]*». Το δεξί χέρι απλώνεται σε σχήμα δέσης ενώ στο αριστερό φέρει ανοικτό άγραφο ειλητάριο.

11. Ο προφήτης Μαλαχίας.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Μαλαχί[ας]*». Το αριστερό χέρι απλώνεται σε σχήμα δέσης ενώ στο δεξί φέρει κλειστό ειλητάριο.

12. Ο προφήτης Γεδεών.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Γεδεών*». Απεικονίζεται εκ παραδρομής για δεύτερη φορά στην ίδια στήλη. Το αριστερό χέρι απλώνεται σε σχήμα δέσης ενώ στο δεξί φέρει ανοικτό άγραφο ειλητάριο.

Αριστερά της Θεοτόκου απεικονίζονται:

1. Ο προφήτης Σολομών.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Σολομ[ών]*». Στο δεξί χέρι βαστάζει το ναό του. Στο αριστερό φέρει ανοικτό ειλητάριο με την επιγραφή «*Αινείτε τον Κύριον*»¹⁹.

Κατά τον Άγιο Νεκτάριο «*Αὐτός ὁ Ναός τῆς Ἱερουσαλήμ τόν Ναόν τόν ἔμψυχον τοῦ Παμβασιλέως ὑπετύπωσεν.*»²⁰

2. Ο προφήτης Ααρών.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Ααρών*». Το δεξί χέρι απλώνεται εμπρός σε ευλογία. Στο αριστερό φέρει ανοικτό ειλητάριο με την επιγραφή «*[Ρ]άβδος [...]*».

Κατά τον Άγιο Νεκτάριο «*Ἡ ράβδος τοῦ Ααρών ἤ βλαστήσασα τήν Παρθένον προεμήνησεν.*»²¹

3. Ο προφήτης Ιεζεκιήλ.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Ιεζεκιήλ*». Στο δεξί χέρι φέρει ανοικτό ειλητάριο με αδιάγνωστη επιγραφή. Στο αριστερό βαστάζει κλειστή πύλη.

Για την κλειστή πύλη γίνεται λόγος στο βιβλίο του προφήτη Ιεζεκιήλ: «*Καί ἐπέστρεψέ με κατά τήν ὁδόν τῆς πύλης τῶν ἁγίων τῆς ἐξωτερῆς τῆς βλεπούσης κατά ἀνατολάς, καί αὕτη ἦν κεκλεισμένη, καί εἶπε Κύριος πρός με· ἡ πύλη αὕτη κεκλεισμένη ἔσται, οὐκ ἀνοιχθήσεται, καί οὐδεὶς μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς, ὅτι Κύριος ὁ Θεός Ἰσραὴλ εἰσελεύσεται δι' αὐτῆς, καί ἔσται κεκλεισμένη· διότι ὁ ἠγοῦμενος,*

19. Η ανάγνωση της επιγραφής με επιφύλαξη.

20. Κεφαλός, Μελέτη, σ.7.

21. Κεφαλός, Μελέτη, σ.7.

οὗτος καθήσεται ἐν αὐτῇ τοῦ φαγεῖν ἄρτον ἐναντίον Κυρίου.»²²

Ο Άγιος Νεκτάριος, επισημαίνοντας ότι η κλειστή πύλη υποδηλώνει τη Θεοτόκο και την αειπαρθενία της, αναφέρει: «Διά τῶν λόγων τούτων τῆς ὀράσεως ὁ προφήτης προαναγγέλει μυστικῶς τήν μέλλουσαν ἐκ παρθένου σάρκωσιν καί γέννησιν τοῦ Ἐμμανουήλ καί τήν αειπαρθενίαν τῆς Μητρός τοῦ Κυρίου»²³.

4. Ο προφήτης Ζαχαρίας.

Η παράσταση επιγράφεται «Ο προφ[ήτης] Ζαχαρί[ας]». Στο αριστερό χέρι φέρει ανοικτό ειλητάριο με αδιάγνωστη επιγραφή ενώ το δεξί βαστάζει επτάφωτη λυχνία.

Για τη λυχνία γίνεται λόγος στο βιβλίο του: «Καί ἐπέστρεψεν ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ καί ἐξήγειρέ με ὄν τρόπον ὅταν ἐξεγερθῆ ἄνθρωπος ἐξ ὕπνου αὐτοῦ. καί εἶπε πρὸς με· τί σὺ βλέπεις; καί εἶπα· ἑώρακα καί ἰδοὺ λυχνία χρυσοῦ ὄλη, καί τὸ

λαμπάδιον ἐπάνω αὐτῆς, καί ἐπτὰ λύχνοι ἐπάνω αὐτῆς, καί ἐπτὰ ἐπαρυστρίδες τοῖς λύχνοις τοῖς ἐπάνω αὐτῆς.»²⁴

Η επτάφωτη λυχνία, που έκαίει στη σκηνή του μαρτυρίου και στο ναό του Σολομώντα, προτυπώνει την τέλεια καθαρότητα και αγνότητα της Θεοτόκου, από την οποία έλαμψε ο Χριστός.

5. Ο προφήτης Ιακώβ.

Η παράσταση επιγράφεται «Ο προφ[ήτης] Ιακώβ». Στο αριστερό χέρι φέρει ανοικτό ειλητάριο με την επιγραφή «κλίμακα ουραν[ία]» ενώ στο δεξί βαστάζει την κλίμακα.

Κατά τον Άγιο Νεκτάριο «Ἡ κλίμαξ τοῦ Ἰακώβ, δι' ἧς κατέβη ὁ Θεός, τήν Παρθένον προσήμανεν.»²⁵.

22. Ιεζ. 44, 1-3

23. Κεφαλάς, Μελέτη, σ.6.

24. Ζαχ. 4, 1-2.

25.Κεφαλάς, Μελέτη, σ.7.

6. Ο προφήτης Ιερεμίας.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Ιερεμίας[ς]*». Στο αριστερό χέρι φέρει ανοικτό ειλητάριο με την επιγραφή «*χρυσόν θυμ[ίαμα]*» ενώ στο δεξί βαστάζει θυμιατήριο.

7. Ο προφήτης Ανανίας.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Ανανίας*». Στο αριστερό χέρι φέρει ανοικτό άγραφο ειλητάριο. Το δεξί απλώνεται εμπρός σε δέηση.

8. Ο προφήτης Ελισαίος.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Ελισέος*». Στο αριστερό χέρι φέρει ανοικτό άγραφο ειλητάριο. Το δεξί απλώνεται εμπρός σε δέηση.

9. Ο προφήτης Αγγαίος.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Αγγέος*». Φέρει ανοικτό άγραφο ειλητάριο στα δύο χέρια του.

10. Ο προφήτης Αζαρίας.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Αζαρία[ς]*». Στο αριστερό χέρι φέρει ανοικτό άγραφο ειλητάριο. Το δεξί απλώνεται εμπρός σε δέηση.

11. Ο προφήτης Συμεών.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Συμεώ[ν]*». Στο αριστερό χέρι φέρει ανοικτό άγραφο ειλητάριο. Το δεξί απλώνεται εμπρός σε δέηση.

12. Ο προφήτης Ὡσηέ.

Η παράσταση επιγράφεται «*Ο προφ[ήτης] Ὡσηέ*». Στο αριστερό χέρι φέρει ανοικτό άγραφο ειλητάριο. Το δεξί απλώνεται εμπρός σε δέηση.

Συμπερασματικά απεικονίζονται οι εξής προφ[ήτες]:

Α. Δεξιά της Θεοτόκου:

Δαβίδ

Μωϋσής

Ησαΐας

Δανιήλ

Γεδεών

Β. Αριστερά της Θεοτόκου:

Σολομών

Ααρών

Ιεζεκιήλ

Ζαχαρίας

Ιακώβ

Αβακούμ	Ιερεμίας
Σοφονίας	Ανανίας
Ηλίας	Ελισαίος
Ιωνάς	Αγγαίος
Μισαήλ	Αζαρίας
Μαλαχίας	Συμεών
Γεδεών	Ωσηέ

V. Οι ΚΔ΄ Οίκοι του Ακάθιστου ύμνου

Ο Ακάθιστος Ύμνος αποτελείται από ΚΔ΄ Οίκους (στροφές) σε ακροστιχίδα του ελληνικού αλφαβήτου (Α, Β, Γ, κ.λ.π.). Κάθε Οίκος αρχίζει με το αντίστοιχο γράμμα του αλφαβήτου.

Οι περιττοί Οίκοι (Α, Γ, Ε, Ζ, Θ, ΙΑ, ΙΓ, ΙΕ, ΙΖ, ΙΘ, ΚΑ, ΚΓ) είναι εκτενέστεροι και αποτελούνται από δεκαοκτώ στίχους. Οι πρώτοι πέντε στίχοι περιλαμβάνουν τη διήγηση, οι επόμενοι δώδεκα αποτελούν τους χαιρετισμούς προς την Θεοτόκο και ο δέκατος όγδοος είναι το εφύμνιο «*Χαίρε, Νύμφη Ανύμφευτε*».

Οι άρτιοι Οίκοι (Β, Δ, ΣΤ, Η, Ι, ΙΒ, ΙΔ, ΙΣΤ, ΙΗ, Κ, ΚΒ, ΚΔ) είναι συντομότεροι, αποτελούνται από πέντε στίχους διήγησης και το εφύμνιο «*Αλληλούια*». Από τους άρτιους οίκους, οι Η, Ι, ΙΒ, ΙΔ, ΙΣΤ, ΙΗ, Κ και ΚΒ αναφέρονται στο Χριστό ενώ οι Β, Δ, ΣΤ και ΚΔ στη Θεοτόκο.

Οι δώδεκα πρώτοι Οίκοι (Α-ΙΒ) αποτελούν το ιστορικό μέρος του Ακαθίστου Ύμνου. Εξιστορούνται τα γεγονότα από τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου μέχρι την Υπαπαντή, ακολουθώντας τη διήγηση του Ευαγγελιστή Λουκά.

Αναλυτικότερα σε κάθε Οίκο εξιστορούνται:

- ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου(Α, Β, Γ, Δ),
- η επίσκεψη της εγκύου Θεοτόκου στην Ελισάβετ (Ε),
- οι αμφιβολίες του Ιωσήφ (ΣΤ),
- η γέννηση του Χριστού και η προσκύνηση των ποιμένων (Ζ),
- η προσκύνηση των Μάγων (Η, Θ, Ι),
- η Υπαπαντή του Χριστού (ΙΒ),
- η φυγή στην Αίγυπτο (ΙΑ).

Οι επόμενοι δώδεκα Οίκοι (ΙΓ - ΚΔ) αποτελούν το θεολογικό ή δογματικό μέρος, στο οποίο αναλύονται οι βαθύτερες θεολογικές και δογματικές προεκτάσεις της ενανθρώπισης του Χριστού και ο σκοπός της, ο οποίος είναι η σωτηρία των πιστών.

Μεταγενέστερα στη λειτουργική χρήση ο Ακάθιστος Ύμνος χωρίσθηκε σε τέσσερεις Στάσεις (ενότητες). Κάθε Στάση περιλαμβάνει έξι Οίκους. Την Παρασκευή της Α΄ εβδομάδας της Μεγάλης Τεσσαρακοστής ψάλλεται η Α΄ Στάση (Οίκοι Α΄ - ΣΤ΄), την Παρασκευή της Β΄ εβδομάδας η Β΄ Στάση (Οίκοι Ζ΄ - ΙΒ΄), την Παρασκευή της Γ΄ εβδομάδας η Γ΄ Στάση (Οίκοι ΙΓ΄ - ΙΗ΄) και την Παρασκευή της Δ΄ εβδομάδας η Δ΄ Στάση (Οίκοι ΙΘ΄ - ΚΔ΄). Την Παρασκευή της Ε΄ εβδομάδας της Μεγάλης Τεσσαρακοστής ψάλλονται και οι τέσσερεις Στάσεις (Οίκοι Α΄ - ΚΔ΄), δηλαδή ο Ακάθιστος Ύμνος²⁶.

Στην εικόνα του Σταυρού Λαμίας η κεντρική παράσταση της Θεοτόκου «το Ρόδον το Αμάραντον» και των Προφητών περιβάλλονται εκατέρωθεν από την παράσταση των ΚΔ΄ Οίκων του Ακάθιστου Ύμνου²⁷.

Οι Οίκοι απεικονίζονται μέσα σε τετράγωνα πλαίσια. Ακολουθούν κυκλική φορά από δεξιά προς τα αριστερά της Θεοτόκου. Η ακολουθία τους διακόπτεται σε δύο σημεία: στο άνω τμήμα της εικόνας και στη βάση της. Στο άνω τμήμα, ανάμεσα στους Γ΄ και Δ΄ Οίκους παρεμβάλλεται η παράσταση του Ανάρχου Πατρός,. Στη βάση, ανάμεσα στους ΙΕ΄ και ΙΣΤ΄ Οίκους παρεμβάλλεται η παράσταση της Ρίζας Ιεσσαί,²⁸.

26. Περισσότερα για τον Ακάθιστο Ύμνο βλ. Τομαδάκης, Ακάθιστος, σσ.1147-1164.

27. Η εικονογράφηση των ΚΔ΄ Οίκων του Ακαθίστου Ύμνου γίνεται γνωστή μέσω της αφηγηματικής τέχνης της Παλαιολόγειας περιόδου από τον 14ο αι. κ.ε.. Ήδη όμως, σύμφωνα με ομάδα επιστημόνων, αμέσως μετά την υμνογράφηση του Ακαθίστου Ύμνου ακολούθησε η εικονογράφηση του. Η όλη παράστασή του τον 14ο αι. ακολουθεί την ανάπτυξη της λατρείας της Θεοτόκου, όπως διαμορφώθηκε μετά την περίοδο της εικονομαχίας. Περισσότερα για το θέμα βλ. Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ.194.

28. Για τις παραστάσεις του Ανάρχου Πατρός και της Ρίζας Ιεσσαί βλ. στο οικείο κεφάλαιο.

Η παράσταση κάθε Οίκου επιγράφεται στην κορυφή της με την εισαγωγική φράση της αρχής του σε ελληνικά και παλαιοσλαβικά.

Ειδικότερα :

ΣΤΑΣΙΣ ΠΡΩΤΗ

Α΄ Οίκος.

«Ἄγγελος πρωτοστάτης
ἄγγελος προεστάνων»

ριος μετά [σου]», όπως αναγράφει η επιγραφή, τα γράμματα της οποίας εξέρχονται από το στόμα του.

Η Θεοτόκος καθήμενη σε χαμηλό θρόνο μέσα στην οικία δέχεται το χαιρετισμό έχοντας απλωμένα τα χέρια σε δέηση. Εμπρός της σε ανοικτό βιβλίο αναγράφεται: «*Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἐξεί και τέξ[ε]τε υἱόν*». Η παράσταση της Θεοτόκου διαφέρει από τον τύπο εικονογράφησης, τον οποίο αναφέρει ο Διονύσιος εκ Φουρνά³⁰.

-Ἄγγελος πρωτοστάτης, οὐρανόθεν ἐπέμφθη εἰπεῖν τῇ Θεοτόκῳ τὸ, Χαῖρε· καὶ σὺν τῇ ἄσωμάτῳ φωνῇ, σωματούμενόν σε θεωρῶν Κύριε, ἐξίστατο, καὶ ἴστατο κραυγάζων πρὸς αὐτὴν τοιαῦτα· Χαῖρε, δι ἧς ἡ χαρὰ ἐκλάμπει· χαῖρε, δι ἧς ἡ ἀρά ἐκλείπει Χαῖρε, Νύμφη ἀνύμφευτε²⁹.

Ο Α΄ Οίκος απεικονίζει τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου.

Ο αρχάγγελος Γαβριήλ κατέρχεται μέσα σε νεφέλη. Η ταυτότητά του επιβεβαιώνεται από την ύπαρξη του γράμματος Γ στο άνω τμήμα του φωτοστέφανου. Με το δεξί χέρι ευλογεί τη Θεοτόκο ενώ στο αριστερό βαστάζει ανθισμένο κλαδί. Εκφωνεί προς την Θεοτόκο το «*χαίρε κεχαριτωμένη ο κύ-*

29. Ωρολόγιον, σσ. 617-618.

30. «Σπίτια και η Παναγία καθήμενη εις σκαμνί, κλώθουσα μετάξι κόκκινον», βλ. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 147. Το ίδιο και ο Καλοκύρης : «Η Θεοτόκος παρίσταται καθήμενη και νήθουσα...», βλ. Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ. 195.

«Βλέπουσα η Αγία
Βηλεκημ Οβέτα»

νοντας το δεξί χέρι σε δέηση. Με το αριστερό βαστάζει ανοιχτό ειλητάριο, το οποίο φέρει την επιγραφή: «[...] τούτο / [...] άνδρα ου γινός[...]»³². Η επιγραφή μπορεί να συμπληρωθεί «Κατά τι γνώσομαι τούτο / επει άνδρα ου γνώσκω»³³.

«Γνώσιν άγνωστον γνώναι
[.....]»³⁴

Β' Οίκος.

-Βλέπουσα ή Αγία, έαυτήν έν άγνεία, φησι τῷ Γαβριήλ θαρσαλέως· Τὸ παράδοξόν σου τῆς φωνῆς, δυσπαράδεκτόν μου τῆ ψυχῆ φαίνεται· άσπόρου γάρ συλλήψεως τὴν κύησιν πῶς λέγεις; κράζων Άλληλουϊά³¹.

Στον Β' Οίκο απεικονίζεται, όπως και στον Α', ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου. Αριστερά μέσα σε νεφέλη κατέρχεται ο αρχάγγελος Γαβριήλ, κρατώντας στο αριστερό χέρι ανθισμένο κλαδί και ευλογώντας με το δεξί τη Θεοτόκο. Απευθύνεται στη Θεοτόκο με τα λόγια της επιγραφής «Μή φοβού Μαριάμ». Η Θεοτόκος όρθια δέχεται την ευλογία κλίνοντας ελαφρά εμπρός το κεφάλι της και απλώ-

Γ' Οίκος.

-Γνώσιν άγνωστον γνώναι, ή Παρθένος ζητοῦσα, έβόησε πρὸς τὸν λειτουργοῦντα· Έκ λαγόνων άγνῶν Υίόν, πῶς έστι τεχθῆναι δυνατόν; λέζον μοι. Πρὸς ήν εκείνος έφησεν έν φόβῳ, πλὴν κραηγάζων οὔτω· Χαῖρε, βουλῆς άπορρήτου μύστις· χαῖρε, σιγῆς δεομένων πίστις Χαῖρε, Νύμφη άνύμφευτε³⁵

Στον Γ' Οίκο, όπως και στους δύο προηγούμενους, απεικονίζεται ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου. Αριστερά μέσα στη νεφέλη ο αρχάγγελος Γαβριήλ φέρει κρίνο στο αριστερό χέρι. Με το δεξί υψωμένο ευλογεί τη Θεοτόκο

31. Ωρολόγιον, σ. 618.

32. Περιγραφή της παράστασης του Β' Οίκου βλ. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 148 και Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ. 195.

33. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 148.

34. Η παλαιοσλαβική επιγραφή δυσανάγνωστη.

35. Ωρολόγιον, σ. 619.

απευθύνοντάς της τα λόγια της επιγραφής «πνεύ[α ἅγιον] ἐπελεύσεται ἐπί σε». Η Θεοτόκος δέχεται το μήνυμα και την ευλογία ὀρθια, κλίνοντας ελαφρά εμπρός το κεφάλι της και φέροντας το δεξιό χέρι στο στήθος της με ευλάβεια. Με το αριστερό χέρι βαστάζει ανοιχτό ειλητήριο, στο οποίο αναγιγνώσκεται η επιγραφή: «Ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου κατὰ το ρῆμα σου»³⁶.

Δ΄ Οἶκος.

«Δύναμις του Υψίστου
Сила Вѣшна»

ακτίνες και λάμψη³⁹.

-Δύναμις τοῦ Ὑψίστου, ἐπεσκίασε τότε, πρὸς σύλληψιν τῆ Ἀπειρογάμῃ· καὶ τὴν εὐκαρπον ταύτης νηδύν, ὡς ἄγρον ὑπέδειξεν ἡδὺν ἅπασι, τοῖς θέλουσι θερίζειν σωτηρίαν, ἐν τῷ ψάλλειν οὕτως· Ἀλληλούϊα³⁷.

Στον Δ΄ Οἶκο απεικονίζεται ἡ Θεοτόκος καθήμενη ἐπὶ θρόνου. Πίσω της και εκατέρωθεν απεικονίζονται δύο ἄγγελοι βαστάζοντες ἀπὸ τα ἄκρα σινδόνη, με τὴν ὁποία τὴν περιβάλλουν. Ἡ σινδόνη απεικονίζει τὴν «ἐπισκίασαν Δύναμιν τοῦ Ὑψίστου» σύμφωνα με τὸ λόγο του αρχαγγέλου Γαβριὴλ «Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σε καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι»³⁸. Ἡ Θεοτόκος υψώνει τα χέρια της σε δέηση δεχόμενη τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο κατέρχεται «εν εἶδει περιστερὰς» μέσα ἀπὸ νεφέλη με

36. Περισσότερα βλ. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 148 και Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ. 195.

37. Ωρολόγιον, σ. 619.

38. Λουκ. 1, 35.

39. Περισσότερα βλ. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 148 και Καλοκύρης, Θεοτόκος, σσ. 195-196.

«Εχουσα θεοδόχον
Ηλιαμη Εβγοηρηκτηιο»

ΣΤ' Οίκος.

«Ζάλην ένδοθεν έχων
... ΒΗΟΥΤΡΕ ΗΛΙΑ»

Ε' Οίκος.

-Έχουσα θεοδόχον, ή Παρθένος τήν μήτραν, άνέδραμε πρὸς τήν Έλισάβετ· τὸ δὲ βρέφος ἐκείνης εὐθὺς, ἐπιγνόν τὸν ταύτης ἀσπασμὸν, ἔχαιρε! καὶ ἄλμασιν ὡς ἄσμασιν, ἐβόα πρὸς τήν Θεοτόκον· Χαῖρε, βλαστοῦ ἀμαράντου κλῆμα· χαῖρε, καρποῦ ἀκηράτου κτῆμα..... Χαῖρε, Νύμφη άνύμφευτε⁴⁰.

Στον Ε' Οίκο απεικονίζεται η επίσκεψη της Θεοτόκου στην Ελισάβετ και ο ασπασμός τους. Δίπλα τους απεικονίζονται συνομιλούντες ο μνήστορ Ιωσήφ και ο Ζαχαρίας, πατέρας του Προδρόμου και σύζυγος της Ελισάβετ. Η σκηνή διαδραματίζεται στην είσοδο πολυτελούς οικοδομήματος⁴¹.

-Ζάλην ένδοθεν έχων, λογισμῶν ἀμφιβόλων, ὁ σώφρων Ιωσήφ εταράχθη, πρὸς τήν ἄγαμὸν σε θεωρῶν, καὶ κλεψίγαμον ὑπονοῶν Ἄμεμπτε· μαθὼν δέ σου τήν σύλληψιν ἐκ Πνεύματος ἁγίου, ἔφη· Ἀλληλούϊα⁴².

Στον ΣΤ' Οίκο η Θεοτόκος στέκεται ὀρθια και εκστατική με απλωμένα τα χέρια εμπρός στον μνήστορα Ιωσήφ. Ο Ιωσήφ με το αριστερό χέρι στηρίζεται σε ραβδί ενώ απλώνει το δεξί απευθυνόμενος προς τη Θεοτόκο. Είναι η σκηνή που ο Ιωσήφ ελέγχει την έγκυο Θεοτόκο («θλίψις» Ιωσήφ). Από το διάλογο μαζί της πληροφορείται την εξ Αγίου Πνεύματος σύλληψη του Χριστού⁴³.

40. Ωρολόγιον, σσ. 619-620.

41. Περισσότερα βλ. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 148 και Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ. 196.

42. Ωρολόγιον, σ. 620.

43. Περισσότερα βλ. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 148 και Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ. 196.

ΣΤΑΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

«Ηκουσαν οι Ποιμένες
Εβραϊστὴ παστυριε»

Πίσω από τις γονατιστές μορφές της Θεοτόκου και του Ιωσήφ απεικονίζονται δύο ποιμένες. Ένας τρίτος πληροφορείται το χαρμόσυνο γεγονός από άγγελο. Ο άγγελος στο αριστερό χέρι φέρει ανοικτό ειλητάριο με την επιγραφή «*Ἰδοὺ εὐαγγελ[...]*». Επάνω από τον Ιωσήφ τρεις άγγελοι υμνολογούν «*Δόξα ἐν υψίστοις Θε[ώ]*», όπως αναγράφεται στο ανοικτό ειλητάριο που φέρει ένας από αυτούς⁴⁵.

«Θεοδρόμον Ἀστέρα
Εβραϊστὴν γυ ζβεζδογ»

Ζ' Οἶκος.

-*Ἦκουσαν οἱ Ποιμένες, τῶν Ἀγγέλων ὑμνοῦντων, τὴν ἔνσαρκον Χριστοῦ παρουσίαν· καὶ δραμόντες ὡς πρὸς ποιμένα, θεωροῦσι τοῦτον ὡς ἀμνὸν ἄμωμον, ἐν τῇ γαστρὶ Μαρίας βοσκηθέντα, ἦν ὑμνοῦντες, εἶπον· Χαῖρε, ἀμνοῦ καὶ ποιμένος Μήτηρ· χαῖρε, ἀλλή λογικῶν προβάτων..... Χαῖρε, Νύμφη ἀνύμφευτε*⁴⁴.

Στον Ζ' Οἶκο απεικονίζεται η Γέννηση του Χριστοῦ και η προσκύνηση των ποιμένων. Το Θεῖο βρέφος ζεσταῖνουν στη φάτνη δύο ζῶα. Η φάτνη φωτίζεται ἀπὸ τον ἀστέρα.

Η' Οἶκος.

-*Θεοδρόμον Ἀστέρα, θεωρήσαντες Μάγοι, τῇ τούτου ἠκολούθησαν αἶγλη· καὶ ὡς λύχνον κρατοῦντες αὐτόν, δι' αὐτοῦ ἠρεύνων κραταῖόν Ἄνακτα· καὶ φθάσαντες τὸν ἄφθαστον, ἐχάρησαν, αὐτῷ βοῶντες. Ἀλληλουῖα*⁴⁶.

Στον Η' Οἶκο λαμπρὸς ἀκτινοβόλος ἀστέρας οδηγεῖ τους ἐφιππουσ μάγους στο δρόμο προς τη Βηθλεέμ. Ο επικεφαλῆς μάγος χαράσσει την πορεία, δείχνοντας με το δεξί χέρι τον ἀστέρα⁴⁷.

44. Ωρολόγιον, σ. 623.

45. Σχετικά βλ. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 148 και Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ. 196.

46. Ωρολόγιον, σσ. 623-624.

47. Βλ. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 148 και Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ. 196.

«Ίδον παῖδες Χαλδαίων
Βηδέψι προηί χαλδ»

τα Τίμια Δώρα. Πλήθος χωρικών παρακολουθεί πίσω από τους μάγους⁴⁹.

Γ' Οίκος.

«Κήρυκες θεοφόροι
ΠροπροΪκηννιω εθγονοσηΪ»

Θ' Οίκος.

-Ίδον παῖδες Χαλδαίων, ἐν χειρί τῆς Παρθένου, τόν πλάσαντα χειρί τούς ἀνθρώπους· καί Δεσπότην νοοῦντες αὐτόν, εἰ καί δούλου ἔλαβε μορφήν, ἔσπευσαν τοῖς δώροις θεραπεῦσαι, καί βοῆσαι τῇ Εὐλογημένῃ· Χαῖρε, ἀστέρος ἀδύτου Μήτηρ· χαῖρε, ἀγῆ μυστικῆς ἡμέρας.... Χαῖρε, Νύμφη ἀνύμφευτε⁴⁸.

Στον Θ' Οἶκο απεικονίζεται ἡ προσκύνηση των Μάγων. Ἡ Θεοτόκος κάθεται σε θρόνο κρατώντας τὸ Χριστό. Πίσω της ὁ Ἰωσήφ παρακολουθεῖ τὴ σκηνή. Ὁ Χριστός εὐλογεῖ με τὸ δεξιὸ χέρι τοὺς μάγους, οἱ ὁποῖοι τὸν προσκυνοῦν καὶ του προσφέρουν

-Κήρυκες θεοφόροι, γεγονότες οἱ Μάγοι, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Βαβυλῶνα· ἐκτέλεσαντές σου τὸν χρησμόν, καί κηρύξαντές σε τὸν Χριστόν ἅπασιν, ἀφέντες τὸν Ἡρώδη ὡς ληρώδη, μὴ εἰδὸτα ψάλλειν· Ἀλληλούϊα⁵⁰.

Στον Γ' Οἶκο απεικονίζεται ἡ καθοδηγούμενη ἀπὸ ἄγγελο ἐπιστροφή των ἐφιππων μάγων στὴν οχυρωμένη με τείχη Βαβυλῶνα, ὅπου θα κηρύξουν τὸ Χριστό. Ἡ γυναικεία μορφή, ἡ ὁποία τοὺς υποδέχεται στὴν εἴσοδο τῆς πόλης, συμβολίζει τὴ Βαβυλῶνα. Ἀντὶ γυναικείας μορφῆς ὁ Διονύσιος ἐκ Φουρνᾶ αναφέρει ὅτι τοὺς μάγους υποδέχεται «θυρωρός βλέπων ἐξῶ»⁵¹.

48. Ωρολόγιον, σ. 624.

49. Βλ. Διονύσιος ἐκ Φουρνᾶ, Ἐρμηνεία, σ. 148 καὶ Καλοκῆρης, Θεοτόκος, σ. 196.

50. Ωρολόγιον, σ. 624.

51. Βλ. Διονύσιος ἐκ Φουρνᾶ, Ἐρμηνεία, σ. 149 καὶ Καλοκῆρης, Θεοτόκος, σ. 196.

ΙΑ΄ Οίκος.

«Λάμψας εν τη Αιγύπτω
Κοζιζβικη εν Γρηπη»

-*Λάμψας ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, φωτισμόν ἀληθείας, ἐδίωξας τοῦ ψεύδους τὸ σκότος· τὰ γὰρ εἰδῶλα ταύτης Σωτήρ, μὴ ἐνεγκαντά σου τὴν ἰσχύν πέπτωκεν· οἱ τούτων δὲ ῥυσθέντες, ἐβῶν πρὸς τὴν Θεοτόκον· Χαῖρε, ἀνόρθωσις τῶν ἀνθρώπων· χαῖρε, κατάπτωσις τῶν δαιμόνων Χαῖρε, Νύμφη ἀνύμφευτε*⁵².

Στον ΙΑ΄ Οἶκο απεικονίζεται η φυγή της Αγίας Οικογένειας στην Αίγυπτο. Πολλά στοιχεία της αντλούνται από το απόκρυφο Πρωτευαγγέλιο του Ψευδο-Ματθαίου (22,23)⁵³.

Ἡ Θεοτόκος, βαστάζοντας τὸ Χριστό, ἰππεύει σε ἵππο. Ἀριστερὰ τῆς δίπλα στη χαίτη

τοῦ ἵππου κρέμεται νεροκολοκύθα, ἡ ὁποία παλιὰ χρησίμευε ὡς ὑδροδοχεῖο.

52. Ωρολόγιον, σσ. 624-625.

53. Ἡ διήγησι σε νεοελληνικὴ μετάφρασι ἀπὸ τα λατινικὰ ἔχει ὡς ἐξῆς:

«22. 1 Μετά ἀπὸ αὐτά, καθὼς προχωροῦσαν, εἶπε ὁ Ἰωσήφ στον Ἰησοῦ: “Κύριε, αὐτὴ ἡ ζέστη μας καταβάλλει· ἀν σε ευχαριστεῖ, ἀς ἀκολουθήσουμε τὴν πορεία δίπλα στη θάλασσα, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ ἀναπαυόμαστε σε παραθαλάσσιες πόλεις”. Του εἶπε ὁ Ἰησοῦς: “Μὴ φοβάσαι Ἰωσήφ, ἐγὼ θὰ σας συντομεύσω τὴν πορεία, ὥστε τὸ διάστημα ποὺ θὰ διανύατε σε τριάντα ἡμέρες, θὰ το τελειώσετε σε μία, τὴ σημερινὴ ἡμέρα”. Ἐνῶ ἔλεγαν αὐτά, ἰδοὺ ἀτενίζοντας μπροστὰ ἄρχισαν νὰ βλέπουν τα βουνὰ καὶ τὶς πόλεις τῆς Αἰγύπτου.

2. Καὶ γεμάτοι χαρὰ καὶ ἀγαλλίασι ἐφύτασαν στα ὄρια τῆς Ἐρμούπολης καὶ εἰσήλθαν σε κάποια πόλι τῆς Αἰγύπτου ποὺ ὀνομάζεται Σοτινὲν καὶ ἐπειδὴ σε αὐτὴ δὲν ὑπῆρχε κανένας γνωστός, ἀπὸ τον ὁποῖο θὰ ζητοῦσαν φιλοξενία, εἰσήλθαν σε ἱερό ποὺ το ἀποκαλοῦσαν Καπιτώλιο τῆς Αἰγύπτου. Σε αὐτὸ τὸ ἱερό εἶχαν τοποθετηθεῖ 365 εἰδῶλα, με τα ὁποῖα ἀποδιδόταν κάθε μέρα τιμὴ σε κάθε θεότητα με βέβηλες τελετές. Οἱ Αἰγύπτιοι εἰσέρχονταν στο Καπιτώλιο τῆς πόλεις τους, στο ὁποῖο τους συνεβούλευαν οἱ ἱερεῖς νὰ προσφέρουν τὶς θυσίες τους μαζί με τὴν τιμὴ τῆς κάθε θεότητας στη δικὴ τῆς ἡμέρα.

23. Καὶ συνέβη ὅταν ἡ μακαριωτάτη Μαρία μαζί με τὸ νήπιο εἰσήλθε στο ἱερό, ὅλα τα εἰδῶλα νὰ γκρεμιστοῦν στο ἔδαφος, ἐτσι ὥστε ὅλα κείτονταν σπασμένα ἐντελῶς καὶ θρυμματισμένα στο πρόσωπὸ τους, καὶ ἐτσι ἔδειξαν προφανῶς ὅτι δὲν ἦταν τίποτα. Τότε ἐκπληρώθηκε ὁ λόγος του προφήτη Ἡσαΐα: “Ἰδοὺ ὁ Κύριος θὰ ἐρθεῖ πάνω σε ἀνάλαφρη νεφέλη καὶ θὰ εἰσέλθει στην Αἰγύπτο, καὶ ὅλα τα χειροποίητα ἔργα των Αἰγυπτίων θὰ μετακινήθουν μπροστὰ στο πρόσωπὸ του». Βλ. Καραβιδόπουλος, Απόκρυφα, σσ. 103-104.

Το ζώο οδηγεί νεαρός άνδρας. Δεξιά της Θεοτόκου δένδρα προσκυνούν το Χριστό. Ο Ιωσήφ φέρει δισάκι στο δεξί του ώμο. Εικονίζονται τεμάχια ειδώλων να θρυμματίζονται και να πέφτουν από τις επάλξεις της πόλης κατά τη διάλευση της Αγίας Οικογένειας⁵⁴.

ΙΒ΄ Οίκος.

«Μέλλοντος Συμεώνος
Χοστιαμογ Θησαυρογ»

-Μέλλοντος Συμεώνος, τοῦ παρόντος αἰῶνος, μεθίστασθαι τοῦ ἀπατεῶνος, ἐπεδόθης ὡς βρέφος αὐτῷ, ἀλλ' ἐγνώσθης τούτῳ καί Θεός τέλειος· διό περ ἐξεπλάγη, σου τήν ἄρρητον σοφίαν, κράζων· Ἀλληλοῦϊα.⁵⁵

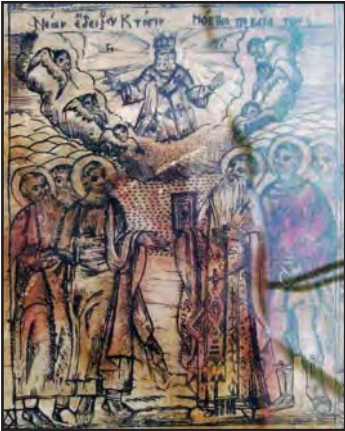
Στον ΙΒ΄ Οἶκο απεικονίζεται ἡ Ὑπαπαντή του Κυρίου. Ο Συμεών, απλώνοντας τα χέρια του, παραλαμβάνει το Χριστό, τον οποίο παραδίδει ἡ Θεοτόκος. Πίσω ἀπό τῆ Θεοτόκο ο μνήστωρ Ιωσήφ και ἡ προφήτις Ἄννα⁵⁶.

54. Βλ. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 149 και Καλοκύρης, Θεοτόκος, σσ. 196-197.

55. Ωρολόγιον, σ. 625.

56. Βλ. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 149 και Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ. 197.

ΣΤΑΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

«Νέαν έδειξεν κτίσιν
Новогю покaзa тварь»

ζεται η Νέα Κτίσις: απόστολοι, ιεράρχες και πλήθος αγίων. Υμνολογούν και δέονται όλοι προς το Χριστό. Ο

II' Οίκος.

«Νέαν έδειξε κτίσιν Новгю покaзa тварь»

-Νέαν έδειξε κτίσιν, έμφανίσας ό Κτίστης, ήμϊν τοϊς ύπ' αὐτοῦ γενομένοις· έξ άσπόρου βλαστήσας γαστρος, και φυλάξας ταύτην, ώσπερ ήν, άφθορον· ίνα τό θαῦμα βλέποντες, ύμνήσωμεν αὐτήν, βοῶντες· Χαϊρε, τό άνθος τής άφθαρσίας· χαϊρε, τό στέφος τής έγκρατείας Χαϊρε, Νύμφη άνύμφευτε⁵⁷.

Στον II' Οίκο απεικονίζεται ο Χριστός, ως Μέγας Αρχιερεύς, στην κορυφή της παράστασης μέσα σε νεφέλη, να ευλογεί με τα δύο χέρια. Στα άκρα της νεφέλης τον υμνολογούν Χερουβείμ. Κάτω ακριβώς απεικονίζεται η Νέα Κτίσις: απόστολοι, ιεράρχες και πλήθος αγίων. Υμνολογούν και επικεφαλής ιεράρχης βασιτάζει εμπρός με το δεξί χέρι ευαγγέλιο, το οποίο υψώνει ελαφρά ενώπιον όλων⁵⁸.

«Ξένον τόκον ιδόντες
Страннй рождество видѣкше»

II' Οίκος.

-Ξένον τόκον ιδόντες, ζενωθῶμεν τοῦ κόσμου, τόν νοῦν εϊς άυρανόν μεταθέντες· διά τοῦτο γάρ ό ύψηλός Θεός, επί γής έφάνη ταπεινός άνθρωπος, βουλόμενος έλκῶσαι προς τό ὕψος, τούς αὐτῶ βοῶντας· Αλληλουϊά⁵⁹.

Στον II' Οίκο απεικονίζεται ένθρονη η Θεοτόκος, βασιτάζοντας τον «ξένον τόκον», δηλαδή το Χριστό. Εκατέρωθεν, πλήθος ιερών μορφών δέονται προς αυτήν. Η επικεφαλής των γυναικείων μορφών αριστερά, φέρει στο δεξί χέρι σταυρό, δηλωτικό στοι-

57. Ωρολόγιον, σσ. 626-627.

58. Βλ. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 149 και Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ. 197.

59. Ωρολόγιον, σ. 627.

χείου του μαρτυρίου της. Η παράσταση διαφέρει από την περιγραφή του Διονυσίου εκ Φουρνά⁶⁰.

«Όλος ἦν ἐν τοῖς κάτω
Εὐεὶ ΗΚΚ .. ΗΑΔΟΜΕ»

«Πᾶσα φύσις Ἀγγέλων
Εὐδοκε εστεττο»

ΙΕ΄ Οἶκος.

-Όλος ἦν ἐν τοῖς κάτω, καὶ τῶν ἄνω οὐδόλως ἀπῆν, ὁ ἀπερίγραφτος. Λόγος· συγκατάβασις γάρ θεϊκή, οὐ μετάβασις δέ τοπική γέγονε· καὶ τόκος ἐκ Παρθένου θεολήπτου, ἀκουούσης ταῦτα· Χαῖρε, Θεοῦ ἀχωρήτου χώρα· χαῖρε, σεπτοῦ μυστηρίου θύρα Χαῖρε, Νύμφη ἀνύμφευτε⁶¹.

Στον ΙΕ΄ Οἶκο απεικονίζεται στο κέντρο της παράστασης ο Χριστός-Λόγος να κηρύττει ευλογώντας με τα δύο του χέρια «τοῖς κάτω». Δεξιά και αριστερά οι ἀπόστολοι και πλήθος ιεραρχῶν δέχονται την ευλογία του. Στην κορυφή της παράστασης («τῶν ἄνω») απεικονίζεται ο Χριστός μέσα σε νεφέλη να ευλογεῖ. Στο ἄκρο της νεφέλης δεξιά και αριστερά του Σεραφεῖμ τον υμνολογούν⁶².

ΙΣΤ΄ Οἶκος.

-Πᾶσα φύσις Ἀγγέλων, κατεπλάγη τό μέγα, τῆς σῆς ἐνανθρωπήσεως ἔργον· τὸν ἀπρόσιτον γάρ ὡς Θεόν, ἐθεώρει πᾶσι προσιτὸν ἀνθρωπὸν ἡμῖν μὲν συνδιάγοντα, ἀκούοντα δέ παρά πάντων οὕτως· Ἀλληλουῖα.⁶³

Στον ΙΣΤ΄ Οἶκο απεικονίζεται στο κέντρο ο Χριστός-Εμμανουήλ μέσα σε ἐξάκτινο ἀστέρι ως Μεγάλῃς Βουλῆς Ἄγγελος. Ευλογεῖ με τα δύο χέρια ἐνὸς γύρω του «πᾶσα φύσις» ἀγγέλων δέχεται την ευλογία και τον υμνολογεῖ⁶⁴.

60. Βλ. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 149 και Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ. 197.

61. Ωρολόγιον, σσ. 627-628.

62. Βλ. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 149 και Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ. 197.

63. Ωρολόγιον, σ. 628.

64. Βλ. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 149 και Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ. 197.

Για τον Μεγάλης Βουλής Άγγελο γίνεται λόγος στον προφήτη Ησαΐα: «ὅτι παιδίον ἐγενήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγενήθη ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελός, θαυμαστός σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρός, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· ἐγὼ γὰρ ἄζω εἰρήνην ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας, εἰρήνην καὶ υἱείαν αὐτῶ.»⁶⁵.

«Ρήτορας πολυθόγγους
Επιτκ λιθογονέμακς»

«Σῶσαι θέλων τον κόσμον
Θησπι χσπ λιηρς»

ΙΖ΄ Οἶκος.

-Ρήτορας, πολυφθόγγους, ὡς ἰχθύας ἀφώνων, ὀρώμεν ἐπὶ σοὶ Θεοτόκε· ἀποροῦσι γὰρ λέγειν τό, πῶς καὶ Παρθένος μένεις, καὶ τεκεῖν ἰσχυσας· ἡμεῖς δέ τό μυστήριον θαυμάζοντες, πιστῶς βοῶμεν· Χαῖρε, σοφίας Θεοῦ δοχεῖον· χαῖρε, προνοίας αὐτοῦ ταμεῖον ... Χαῖρε, Νύμφη ἀνύμφευτε⁶⁶.

Στον ΙΖ΄ Οἶκο απεικονίζεται ἔνθρονη καὶ βρεφοκρατούσα ἡ Θεοτόκος στο κέντρο τῆς παράστασης. Δεξιά καὶ ἀριστερά τῆς απεικονίζεται πλῆθος ρητόρων καὶ σοφῶν, οἱ ὁποῖοι «αποροῦντες» ἀπὸ «πολύφθογοι» ἔμειναν «ἀφωνοὶ ὡς ἰχθύες» ἐνώπιον τοῦ μυστηρίου τῆς αειπαρθενίας⁶⁷.

ΙΗ΄ Οἶκος.

-Σῶσαι θέλων τόν κόσμον, ὁ τῶν ὄλων Κοσμήτωρ, πρὸς τοῦτον αὐτεπάγγελτος ἦλθε· καὶ ποιμὴν ὑπάρχων ὡς Θεός, δι ἡμᾶς ἐφάνη καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος· ὁμοῖο γὰρ τό ὅμοιον καλέσας, ὡς Θεός ἀκούει· Ἀλληλοῦϊα.⁶⁸

Στον ΙΗ΄ Οἶκο απεικονίζεται ὁ ουρανός καὶ μέσα σε νέφος ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη. Ὁ Χριστός διδάσκει, εὐλογώντας με τὰ δύο χέρια τοὺς μαθητές του. Αὐτοὶ τὸν ἀκούν προσεκτικά, φέροντες τὸ χέρι ἐμπρός στο στήθος

65. Ησ. 9, 6.

66. Ωρολόγιον, σ. 628.

67. Βλ. Διονύσιος ἐκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 149 καὶ Καλοκέρης, Θεοτόκος, σ. 197.

68. Ωρολόγιον, σσ. 628-629.

τους, σε ένδειξη σεβασμού. Η παράσταση διαφέρει από την περιγραφή του Διονύσιου εκ Φουρνά⁶⁹.

ΙΘ' Οίκος.

-Τείχος εἰ τῶν παρθένων, Θεοτόκε Παρθένε, καί πάντων τῶν εἰς σέ προστρέ-

«Τείχος εἰ τῶν παρθένων
Ὁ Τίμος ἐστὶν ἀνάγκη»

«Ἦμος ἀπᾶς ἠττάται
Πένην βολακῶν»

ΣΤΑΣΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

χόντων· ὁ γάρ τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς γῆς, κατεσκεύασέ σε Ποιητής Ἄκραντε, οἰκήσας ἐν τῇ μήτρα σου, καί πάντας σοι προσφωνεῖν διδάξας. Χαῖρε, ἡ στήλη τῆς παρθενίας· χαῖρε, ἡ πύλη τῆς σωτηρίας. Χαῖρε, Νύμφη ἀνύμφευτε.⁷⁰

Στον ΙΘ' Οἶκο απεικονίζεται η βρεφοκρατούσα Θεοτόκος ὄρθια, σε υπερυψωμένη βάση. Δεξιά και αριστερά δέονται προς τη Θεοτόκο δύο σειρές παρθένων. Οι επικεφαλής σε κάθε σειρά φέρουν στο χέρι τους σταυρό, σημείο που υποδηλώνει τη μαρτυρική ιδιότητά τους⁷¹.

Κ' Οἶκος.

-Ἦμος ἀπᾶς ἠττάται, συνεκτείνεσθαι σπεύδων, τῷ πλήθει τῶν πολλῶν οἰκτιρμῶν σου· ἰσαριθμοὺς γάρ τῇ ψάμμῳ ὠδάς, ἃν προσφέρωμέν σοι, Βασιλεῦ ἅγιε, οὐδέν τελοῦμεν ἄξιον, ὧν δέδωκας ἡμῖν, τοῖς σοί βοῶσιν· Ἀλληλούϊα.⁷²

Στον Κ' Οἶκο απεικονίζεται Αγία Τράπεζα και ἐπάνω της τρίφωτη λυχνία. Δύο σειρές ιεραρχῶν υμνολογοῦν. Επικεφαλῆς τους εἶναι ἕνας ιεράρχης και ἕνας μοναχός με ανοιχτά λειτουργικά βιβλία. Στο ἄνω μέρος της παράστασης ο Χριστός ως Μέγας Βασιλεὺς εὐλογεῖ με τα δύο χέρια ενώ εκατέρωθεν δύο ἄγγελοι δέονται σεβίζοντες⁷³.

69. Βλ. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 149 και Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ. 197, 198.

70. Ωρολόγιον, σσ. 629-630.

71. Βλ. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 149 και Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ.198.

72. Ωρολόγιον, σ. 630.

73. Βλ. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ. 149, 150 και Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ.198.

ΚΑ΄ Οίκος.

«Φωτοδόχον λαμπάδα
Εκκτοπριεμνιγιο εκκίμν»

-Φωτοδόχον λαμπάδα, τοῖς ἐν σκότει φα-
νεῖσαν, ὀρώμεν τὴν ἁγίαν Παρθένον· τό γάρ
ἄυλον ἄπτουσα φῶς, ὀδηγεῖ πρὸς γινῶσιν θεϊ-
κὴν ἅπαντας, αὐγὴ τὸν νοῦν φωτίζουσα,
κραυγὴ δέ τιμωμένη ταῦτα· Χαῖρε, ἀκτίς νοη-
τοῦ Ἥλιου· χαῖρε, βολίς τοῦ ἀδύτου φέγγους
... Χαῖρε, Νύμφη ἀνύμφευτε.⁷⁴

Στον ΚΑ΄ Οἶκο απεικονίζεται ὀρθία ἡ
βρεφοκρατοῦσα Θεοτόκος ὡς «Φωτοδόχος
λαμπάδα» μέσα σε δόξα. Με το δεξιὸ χέρι βα-
στάζει το Χριστὸ ἐνῶ με το αριστερὸ εὐλογεῖ
πλήθος γονατιστῶν μορφῶν.⁷⁵

ΚΒ΄ Οἶκος.

«Χάριν δοῦναι θελήσας
Ἐλεγοδατῆτατῆ βοσ..»

- Χάριν δοῦναι θελήσας, ὀφλημάτων
ἀρχαίων, ὅ πάντων χρεωλύτης ἀνθρώπων, ἐπε-
δήμησε δι' ἑαυτοῦ, πρὸς τοὺς ἀποδήμους τῆς
αὐτοῦ χάριτος· καὶ σχίσας τὸ χειρόγραφον,
ἀκούει παρά πάντων οὕτως. Ἀλληλουῖα.⁷⁶

Στον ΚΒ΄ Οἶκο απεικονίζεται ὁ Χριστὸς
στο κέντρο τῆς παράστασης. Φέρει ανοικτὸ
ενεπίγραφο εἰλητᾶριο με τὴν ἐπιγραφή «καὶ
[σ]χίσας τὸ χειρόγραφ[ον] ἀκούει παρά πάν-
των ἄλλη[λουῖα]». Πλήθος λαοῦ γονατισμένο
σε δύο σειρές, τὸν ἀκούει. Ὁ επικεφαλῆς τῆς
σειράς αριστερά τοῦ Χριστοῦ ἀπλώνει τὰ
χέρια τοῦ εμπρὸς σε δέηση. Ὁ επικεφαλῆς
τῆς σειράς δεξιὰ τοῦ Χριστοῦ ἀπλώνει τὰ
χέρια τοῦ εμπρὸς σεβίζων.⁷⁷

74. Ωρολόγιον, σσ. 630-631.

75. Βλ. Διονύσιος ἐκ Φουρνά, Ἑρμηνεία, σ. 150 καὶ Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ.198.

76. Ωρολόγιον, σ. 631.

77. Βλ. Διονύσιος ἐκ Φουρνά, Ἑρμηνεία, σ. 150 καὶ Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ.198. Ὁ Διονύσιος ἐκ Φουρνά ἀναφέρει διαφορετικὴ ἐπιγραφή τοῦ χειρογράφου: «Το τοῦ Ἀδάμ χειρόγραφον».

ΚΓ' Οίκος.

«Ψάλλοντές σου τον τόκον
Ποιοιμ τῷε ροζ̄δετ̄κο»

«Ω πανύμνητε Μητερ
Ω̄ κειπέταδ Ματη»

-Ψάλλοντές σου τόν τόκον, ἀνυμνοῦμέν σε πάντες, ὡς ἔμψυχον ναόν Θεοτόκε· ἐν τῇ σῇ γάρ οἰκήσας γαστρί, ὁ συνέχων πάντα τῇ χειρὶ Κύριος, ἡγίασεν, ἐδόξασεν, ἐδίδαξε βοᾶν σοι πάντας· Χαῖρε, σκηνή τοῦ Θεοῦ καί Λόγου· χαῖρε, Ἁγία Ἁγίων μείζων... Χαῖρε, Νύμφη ἀνύμφευτε.⁷⁸

Στον ΚΓ' Οἶκο απεικονίζεται στο κέντρο ἔνθρονη ἡ βρεφοκρατούσα Θεοτόκος. Δεξιά καί αριστερά υμνολογοῦν δύο σειρές ἀπό πλήθος ιεραρχῶν⁷⁹.

ΚΔ' Οἶκος.

-Ω πανύμνητε Μητερ, ἡ τεκοῦσα τόν πάντων Ἁγίων ἀγιώτατον Λόγον (ἐκ γ')· δεξαμένη τήν νῦν προσφοράν, ἀπό πάσης ρῦσαι συμφορᾶς ἅπαντας· καί τῆς μελλούσης λύτρωσαι κολάσεως, τούς σοί βοῶντας. Ἀλληλουῖα.⁸⁰

Στον ΚΔ' Οἶκο απεικονίζεται στο κέντρο Ἁγία Τράπεζα καί ἐπάνω τῆς ἐπτάφωτη λυχνία. Ἐκατέρωθεν Ἀρχιερεῖς καί ἀπλός κληρὸς δέονται πρὸς τὴν Θεοτόκο, ἡ ὁποία απεικονίζεται στο ἄνω τμήμα τῆς παράστασης στον τύπο τῆς Βλαχερνίτισσας. Περιστοιχίζεται ἀπό ἀγγελικὲς δυνάμεις, οἱ ὁποῖες υμνολογοῦν⁸¹.

78. Ὁρολόγιον, σσ. 631-632.

79. Βλ. Διονύσιος ἐκ Φουρνά, Ἐρμηνεία, σ. 150 καί Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ.198.

80. Ὁρολόγιον, σ. 632.

81. Βλ. Διονύσιος ἐκ Φουρνά, Ἐρμηνεία, σ. 150 καί Καλοκύρης, Θεοτόκος, σ.198.

2. Η επιγραφή «τη Υπερμάχῳ Στρατηγῷ»

Το σύνολο των παραστάσεων της εικόνας περιβάλλεται από δίγλωσση επιγραφή (ελληνικά και παλαιοσλαβικά). Στην επιγραφή αναγράφονται οι στίχοι του Κοντακίου του Ακαθίστου Ὑμνου «Τη Υπερμάχῳ Στρατηγῷ».

Ειδικότερα: Στο κάτω τμήμα της εικόνας (δεξιά):

«Τη υπερμάχῳ στρατηγῷ τα Νικητήρια
ΒΟΖΕΒΑΝНОИ ΒΟΕΒΟДѢ ПОБѢДИТЕΛΝАЖ»

Στο άνω τμήμα της εικόνας (δεξιά):

«ὡς Λυτρωθέντες τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
ІАКѠ ИЗБАВИШЕШЪ СЪ ЗЛЫХЪ БЛАГОДАРСΤВЕННАЖ»

Στο άνω τμήμα της εικόνας (δεξιά):

«Ἀναγράφομεν οἱ δούλοι σου Θεοτόκε
ВОСПИΝУЕМЪ ТИ РАБИ ТВОИ БОГОРОДИЦЕ»

Στο άνω τμήμα της εικόνας (αριστερά):

«*Ἀλλῶς ἔχουσα τό κράτος Ἀπροσμάχητον*

«**HO ΠΑΚΘ ΗΜΠΙΠΙΑΧ ΔΕΡЖАВОУ НΕΠΟΒΕΔΙΜΟУЮ**»

Στο άνω τμήμα της εικόνας (αριστερά):

«*ἐκπατοίων ἡμᾶς κινδύμων ἐλευθέρωσον*

«**Ἐ ΕΚΠΑΤΙΟΝ ΗΜΑΣ ΚΙΝΔΥΜΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΣΟΝ**»

Στο κάτω τμήμα της εικόνας (αριστερά):

«*Ἴνα κράζωμέν σοι*

«**ἸΝΑ ΚΡΑΖΩΜΕΝ ΣΟΙ**»

Στο κάτω τμήμα της εικόνας (αριστερά):

«*Χαίρε Νύμφη Ἀνυμφευτε*

«**ΡΑΔΨΙΟΧ ΗΕΒΕΣΤΟ ΗΕΝΕΒΕΣΤΗΑΜ**»

Οι στίχοι του Κοντακίου, οι οποίοι αναγράφονται στην εικόνα, διαφέρουν ελάχιστα σε σχέση με τους στίχους που σήμερα βρίσκονται σε λειτουργική χρήση στους ναούς.

Ειδικότερα επισημαίνονται οι εξής διαφορές:

1. λυτρωθέντες αντί λυτρωθείσα

2. αναγράφωμεν οὐ δοῦλοι ἀντὶ αναγράφω σοι ἡ Πόλις

3. ημάς αντί με

4. κράζωμεν αντί κράζω

Η διαφοροποίηση συνίσταται:

-στη χρήση πληθυντικού αντί ενικού αριθμού.

-επίσης «οι δούλοι» αντί «η Πόλις».

Η χρήση πληθυντικού αριθμού και η αντικατάσταση του «η Πόλις» από το «οι δούλοι» μπορεί να εξηγηθεί ως προσαρμογή των στίχων του Κοντακίου στην προσευχή της τοπικής πολυμελούς κοινότητας. Διαφαίνεται δηλαδή η αμεσότητα της λατρευτικής χρήσης του Κοντακίου και όχι η στερεότυπη και μηχανική απόδοσή του στις λατρευτικές συνάξεις.

Η παράθεση προς σύγκριση των στίχων του Κοντακίου της χάρτινης εικόνας του Σταυρού Λαμίας και του Κοντακίου, το οποίο βρίσκεται σήμερα σε λειτουργική χρήση, επιβεβαιώνει τις παραπάνω σκέψεις:

Κοντάκιο χάρτινης εικόνας

*Τη υπερμάχω στρατηγω τα Νικητήρια
ως Αυτρωθέντες τών δεινών ευχαριστήρια
Αναγράφομεν οι δούλοι σου Θεοτόκε
Αλλώς έχουσα τό κράτος
Απροσμάχητον*

*εκπατοίων ημάς κινδύμων ελευθέρωσον
'Ινα κράζωμέν σοι Χαίρε Νύμφη Ανυμφευτε*

Κοντάκιο λειτουργικής χρήσης

*Τῆ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια,
Ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια,
Ἀναγράφω σοι ἡ Πόλις σου Θεοτόκε.
Ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον,
Ἐκ παντοίων με κινδύνων
ἐλευθέρωσον,*

'Ινα κράζω σοι· Χαίρε, Νύμφη ἀνύμφευτε.

Τέλος η αναγραφή των λέξεων «πατοίων» αντί «παντίων», «κινδύμων» αντί «κινδύνων» και «Αλλώς» αντί «Αλλ' ὡς» οφείλεται σε έλλειψη ικανών γραμματικών γνώσεων του δημιουργού της χάρτινης εικόνας Ανθίμου Αλητζερίδη του Πελοποννησίου.

3. Η επιγραφή βάσης της χάρτινης εικόνας

Στη βάση της εικόνας, κάτω από τις παραστάσεις των ΙΔ΄, ΙΕ΄, ΙΣΤ΄, ΙΖ΄ Οίκων και της Ρίζας Ιεσσαί, υπάρχει τρίγωνο επιγραφή στα ελληνικά, καραμανλίδικα⁸² και παλαιοσλαβικά. Από την επιγραφή προκύπτουν τα εξής στοιχεία:

- ονοματεπώνυμο του χαράκτη,
- ο τόπος καταγωγής του,
- ο τόπος χάραξης
- το έτος χάραξης.

Ειδικότερα το κείμενο αναφέρει τα εξής:

† Οἱ τοι οἱ Χαρμοῦσνοι καὶ Κοσμοσωτήριοι κδ Οἴκοι τῆς Θεοτόκου εχαλκοχαράχθησαν παρά Ανθίμου Πελοποννησίου το επίθετον Αλητζερίδη εἰς Κ. (αρνάς) Κοινήν οφέλειαν τῶν ὀρθοδόξων Χρηστιανῶν / τῶν ὀρθοδόξων οφε[λει]αν. Μπου αζίζ εικόνα Θεοτοκουουν γιρμιντ'ρτ σελαμλαρπουρ ὩϞπ σταж икона Превѣтѣнаж БѡγορoдѣиѢ дѣа δεεѣто η νετΓру икона ὩϞπλῶπτεομиси εν ἔτη 1837 Σεπτεβρίου εν Ἁγιον Ὅρος

1. Το ελληνικό κείμενο της επιγραφής μεταφράζεται:

«Αυτοί οι χαρμόσνοι και κοσμοσωτήριοι εικοσιτέσσερις Οἴκοι της Θεοτόκου χαλκοχαράχθηκαν από τον Ανθιμο Πελοποννήσιο, στο επίθετο Αλητζερίδη, στις Καρυές. Κοινή ωφέλεια των ὀρθοδόξων χριστιανῶν / των ὀρθοδόξων ωφέλεια⁸³... το έτος 1837 Σεπτεμβρίου 5 στο Ἁγιον Ὅρος»

2. Το κείμενο της καραμανλίδικης επιγραφής Μπου αζίζ εικόνα Θεοτοκουουν γιρμιντ'ρτ σελαμλαρπουρ⁸⁴ μεταφράζεται:

«Αυτή (είναι) η αγία εικόνα της Θεοτόκου (των) εικοσιτεσσάρων (Οίκων) των χαιρετισμών».

3. Το κείμενο της παλαιοσλαβικής επιγραφής иϞ ὩϞπ σταж икона

82. πρόκειται για απόδοση της τουρκικής γλώσσας (παλαιοτουρκικά με αραβική γραφή) με ελληνικούς χαρακτήρες. Ονομάστηκε καραμανλίδικη γραφή γιατί χρησιμοποιήθηκε από τους τουρκόφωνους πληθυσμούς (Καραμανλίδες) από τον 18ο έως τις αρχές του 20ου αι..

83. ακολουθεί καραμανλίδικη και παλαιοσλαβική επιγραφή.

84. Για τη μετάφρασή του μεταγράφηκε σε σύγχρονα τουρκικά και στη συνέχεια μεταφέρθηκε στη νέα ελληνική ως εξής :

«Bu aziz ikona Theotokunun yirmin't rt selamlarpur».

aziz=αγία

yirmin't rt<yirmin+t'rt(dört), yirmin=είκοσι και t'rt(dört)=τέσσερα

selamlarpur<selamlar+pur, selamlar =χαιρετισμοί.

Пресвѣтѣиѣхъ Богородицѣ дѣла дѣежъ по и ветѣрѣи иконѣ Ὡπλύτπειμισи» μεταφράζεται:

«Η αγία εικόνα της Παναγίας Θεοτόκου των εικοσιτεσσάρων Οίκων.»

4. Ο χαλκοχαράκτης Ανθιμος Πελοποννήσιος ο Αλητζερίδης

Στην επιγραφή στη βάση της χάρτινης εικόνας ο χαλκοχαράκτης μοναχός Ανθιμος ο Πελοποννήσιος παραθέτει και το επίθετό του: Αλητζερίδης. Επιπλέον προσθέτει την πληροφορία ότι η εικόνα χαλκογραφήθηκε το 1837 «εις Κ[αρυάς]».

Το όνομα του χαράκτη Ανθίμου Πελοποννησίου απαντάται σε καταλόγους συνδρομητών βιβλίων. Από τους καταλόγους αυτούς προκύπτει η πληροφορία ότι το 1836 ήταν στα «Κελλεία του Χελανδαρίου» και το 1841 στους «εν Καραϊς Κελλιώται Χιλανδαρινοί και άλλοι». Ειδικότερα:

α. Στον κατάλογο συνδρομητών του βιβλίου «Εορτοδρόμιον» στη στήλη «Κελλεία του Χελανδαρίου» ένατος και τελευταίος κατά σειρά αναφέρεται «Ο Οσιώτ. Κύριος Ανθιμος σταμπαδώρος»⁸⁵.

β. Στον κατάλογο συνδρομητών του βιβλίου «Πηδάλιον» στη στήλη «Οι εν Καραϊς Κελλιώται Χιλανδαρινοί και άλλοι» πρώτος από τους άλλους κατά σειρά αναφέρεται «ο οσιώτ.[ατος] Γεροάνθιμος Σταμπαδούρος Πελοποννήσιος». Ακολουθεί ένας ακόμη χαλκογράφος «ο οσιώτ.[ατος] γέρων Χ. Παγκράτιος Σταμπαδούρος Μαϊτιανός»⁸⁶.

Από τους δύο αυτούς καταλόγους συνδρομητών προκύπτει ότι ο χαλκογράφος Ανθιμος το 1836 και 1841 βρισκόταν στο Κελλί του Χιλανδαρίου στις Καραυές. Επρόκειτο για το Κελλί του Αγίου Νικολάου, όπου στεγαζόταν έως το 1924 το αντιπροσωπείο της Μονής Χιλανδαρίου. Τότε καταστράφηκε από πυρκαγιά και οι Χιλανδαρινοί εγκαταστάθηκαν στο Κελλί του Αγίου Δημητρίου.

Στο Κελλί του Αγίου Νικολάου λοιπόν ο Ανθιμος χαλκογραφούσε τα έργα του, μεταξύ των οποίων και τη χάρτινη εικόνα της Θεοτόκου «Ρόδον το αμάραντον» του Σταυρού Λαμίας. Το 1836 αναφέρεται ως οσιότατος κύριος Ανθιμος ενώ το 1841 οσιότατος γερο-Ανθιμος σταμπαδούρος Πελοποννήσιος, δηλαδή προστίθεται και ο τόπος καταγωγής του. Ο χαρακτηρισμός Γεροάνθιμος υποδηλώνει τη μοναχική του ιδιότητα.

Όπως τη χάρτινη εικόνα που εξετάζουμε, έτσι και ορισμένα άλλα έργα του

85. Εορτοδρόμιον, σ.742.

86. Πηδάλιον, σ.481.

87. Ιουστίνος, Χαλκογράφοι, σ.66.

τα υπογράφει με το επώνυμο Αλητζερίδης. Τα σωζόμενα έως τώρα έργα του καλύπτουν το χρονικό διάστημα 1836 έως 1858.

Σε επιγραφή άλλης χάρτινης εικόνας της «Θεοτόκου το Ρόδον το αμάραντον με ΚΔ' Οίκους», αναφέρεται ότι η εικόνα εχαλκογραφήθη από τον Άνθιμο Πελοποννήσιο τον Αλητζερίδη στο βατοπεδινό κελλί του Αγίου Νικολάου στις Καρυές ⁸⁷.

85. Εορτοδρόμιον, σ.742.

86. Πηδάλιον, σ.481.

87. Ιουστίνος, Χαλκογράφοι, σ.66.

ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑΣ

1. "Αγ. Ἀρχάγγελι (Λαύρας)
2. Προφ. Ἡλίας (Κουτλουμουσίου)
3. "Αγ. Ἀνδρέας (Ξενοφώντος)
4. Τίμ. Πρόδρομος (Κουτλουμουσίου)
5. Τίμ. Πρόδρομος (Ἰβήρων)
6. Γένεσιον Θεοτόκου (Διονυσίου)
7. Πέντε Μάρτυρες (Δοχειαρίου)
8. "Αγ. Γεώργιος Καλαθῆς (Σιμωνόπετρας)
9. "Αγ. Πάντες (Καρακάλλου)
10. Παλαιό κονάκι τῆς Σιμωνόπετρας
11. "Αγ. Ἀρχάγγελι (Χιλανδαρίου)
12. "Αγ. Γεώργιος (Χιλανδαρίου)
13. "Αγ. Νικόλαος (Βατοπεδίου)
14. Παναγίτσα (Χιλανδαρίου)
15. Ἄγ. Τριάδα (Χιλανδαρίου)
16. "Αγ. Γεώργιος Σκουρταίων (Λαύρας)
17. Κοίμησι Θεοτόκου (Λαύρας)

18. Μονή Ἰβήρων
19. Σκήτη Προδρόμου
20. "Αγ. Γεώργιος
21. Σκήτη Προφήτη Ἡλία
22. Μονή Βατοπεδίου
23. Μονή Χιλανδαρίου

[πηγή φωτογραφίας: Ιουστίνος, Χαρακτικά, σ.67]

Σε κατάστιχα της Σιμωνόπετρας των ετών 1849-1850 καταγράφεται δοσοληψία του μοναχού Ανθίμου από το μετέπειτα Σιμωνοπετρίτικο κελλί του Αγίου Γεωργίου Καλαθά. Το 1851 ο μοναχός Άνθιμος μαζί με τον ιερομόναχο

Γαβριήλ αγόρασαν το Κελλί του Αγίου Γεωργίου στο κέντρο των Καρυών. Μαζί τους εργαζόταν και ο Ιωσήφ. Ο Άνθιμος απεβίωσε το 1861 ενώ σε ομόλογο του 1862 αναγράφονται τα ονόματα των Ιερομονάχων Γαβριήλ και Ιωσήφ ως σταμπαδούρων και εμπόρων υλικών χαρακτηριστικής. Το 1883 το Κελλί περιέρχεται στη Σιμωνόπετρα και το 1884 «*διά έν μπακίρι (στάμπαν) της Παναγίας κ(αί) το έτερον μέρος Επιτάφιος, επωλήθην διά γρόσια 418, του μακαρίτη π(απά) Ιωσήφ Καλαθά γρόσια 418.*». Άλλες τέσσερις αμφιπρόσωπες χάλκινες πλάκες επισημάνθηκαν στη μονή Αγίου Παύλου, οι οποίες κληρονομήθηκαν από καλύβη της Σκήτης του Λάκκου⁸⁸.

Έργα του

Ακολουθεί κατάλογος σωζόμενων έργων του:

Α. Έργα του Ανθίμου Πελοποννησίου με ακριβή χρονολόγηση:

1. «*Η Μονή Ρίλας και ο Άγιος Ιωάννης της Ρίλας*», διαστάσεις 0,55X0,43μ.. Χαλκογραφία, η χάλκινη πλάκα (μήτρα) και πρόσφατη ανατύπωση σώζονται στο Μουσείο της Μονής Ρίλα (Рилски манастир) στη Βουλγαρία. Στη βάση της παράστασης, κάτω αριστερά παλαιοσλαβικά και δεξιά ελληνικά, υπάρχει η επιγραφή «*Η ΕΙΚΩΝ ΑΥΤΗ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ ΤΗΣ ΡΙΛΑΣ / ΕΧΑΡΑΧΘΗ ΠΡΟΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΠΑΧΩΜΙΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΑΣΙΑ ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΑΡΧΗΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΗ ΣΕΡΓΙΟΥ ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΥ ΥΠΕΡ / ΣΩΤΗΡΙΑΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΗΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΑΥΤΩΝ ΚΑΙ ΑΦΙΕΡΟΘΗ ΤΗ ΑΓΙΑ ΜΟΝΗ / ΤΑΥΤΗ ΙΝΑ ΔΙΔΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ ΤΟΙΣ ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΟΙΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙΣ ΧΑΡΙΝ ΕΥΛΑΒΙΑΣ / 1836 ΙΟΥΛΙΟΥ 18 ΧΕΙΡ ΑΝΘΙΜΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΗΣΙΟΥ*»⁸⁹.

2. «*Αντιμήνσιο*⁹⁰», διαστάσεις 0,44X0,52μ.. Χαλκογραφίες τυπωμένες σε ύφασμα σώζονται στη Μητρόπολη Μυτιλήνης (Άγιος Αθανάσιος), στη Μονή Αγίας Αικατερίνης του Σινά και στο ναό του Αγίου Αθανασίου στους Πινακάτες Πηλίου. Από αριστερά περιβάλλεται με την επιγραφή: «*ΘΥΣΙΑΣΤΗΡΙΟΝ ΘΕΙΟΝ ΚΑΙ ΙΕΡΟΝ ΤΟΥ ΤΕΛΕΙΣΘΑΙ ΕΠ ΑΥΤΩ / ΤΗΝ ΘΕΙΑΝ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑΝ ΕΝ ΠΑΝΤΙ ΤΟΠΟ ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ / ΑΓΙΑΣΘΕΝ ΚΑΙ ΚΑΘΙΕΡΩΘΕΝ ΥΠΟ ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑ-*

88. βλ. Ιουστίνος, Χαλκογράφοι, σ. 66.

89. βλ. Παπαστράτου, Χαρακτικά, σ. 522 και Προβατάκης, Χαρακτικά, σ. 158.

90. Ετυμολογικά η λέξη προέρχεται από την πρόθεση αντί και το λατινικό mensa=τράπεζα (αντί τράπεζας). Χρησιμοποιείται για την τέλεση της θείας λειτουργίας ακόμη και όταν δεν υπάρχει Αγία Τράπεζα.

ΝΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΖΩΑΡΧΙΚΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ (κάτω) Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΕΙΚΩΝ ΕΧΑΡΑΧΘΗ ΠΑΡΑ ΑΝΘΙΜΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΟΥ ΕΙΣ ΩΦΕΛΕΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΟΧΡΗΣΤΩΝ 1837 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ ΚΕ»⁹¹.

3. «Η Δευτέρα παρουσία», διαστάσεις 0,56X0,73μ.. Χαλκογραφία σώζεται στο Λαογραφικό Μουσείο Σάμοκοβ (Самоков) στη Βουλγαρία. Η χάλκινη πλάκα (μήτρα) του θέματος σώζεται στο κελί του γέροντος Διονυσίου στις Καρυές. Στη βάση της παράστασης υπάρχει η επιγραφή «ΧΕΙΡ ΑΝΘΙΜΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΟΥ 1841»⁹². Ίδια χαλκογραφία διαστάσεων 0,558X0,727 σώζεται στη Συλλογή της Αγιορειτικής Πινακοθήκης της Ιεράς Μονής Σιμωνόπετρας. Στη βάση της φέρει την επιγραφή «Χείρ Ανθίμου Πελοποννησίου εχάραξε 1841 Ιανουαρίου 12»⁹³.

4. «Οι Άγιοι Κωνσταντίνος και Ελένη», διαστάσεις 0,39X0,25μ.. Χαλκογραφία σώζεται στη Συλλογή Δ.Π. στην Αθήνα. Η αριστερή πλευρά της είναι κομμένη, ίσως απεικονίζόταν η Θεοτόκος. Στο κάτω αριστερό μέρος φέρει την επιγραφή: «...ΝΗΣΙΟΥ 1847 10 ΙΟΥΝΙΟΥ)»⁹⁴.

5. «Αντιμήνσιο», διαστάσεις 0,45X0,55μ.. Χαλκογραφίες τυπωμένες σε ύφασμα σώζονται στη Μονή Σιμωνόπετρας του Αγίου Όρους⁹⁵, στο ναό της Παναγίας Μυρτιδιώτισσας στα Καμίνια Ύδρας και στο Εκκλησιαστικό μουσείο Μυτιλήνης. Από αριστερά περιβάλλεται με την επιγραφή: « ΘΥΣΙΑΣΤΗΡΙΟΝ ΘΕΙΟΝ ΚΑΙ ΙΕΡΟΝ ΤΟΥ ΤΕΛΕΙΣΘΑΙ ΕΠ ΑΥΤΩ / ΤΗΝ ΘΕΙΑΝ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑΝ ΕΝ ΠΑΝΤΙ ΤΟΠΩ ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ / ΑΓΙΑΣΘΕΝ ΚΑΙ ΚΑΘΙΕΡΩΘΕΝ ΥΠΟ ΤΗΣ ΧΑΡΙΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΥ ΚΑΙ ΖΩΑΡΧΙΚΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ (κάτω) Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΕΙΚΩΝ ΕΧΑΡΑΧΘΗ ΠΑΡΑ ΑΝΘΙΜΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΟΥ ΕΙΣ ΩΦΕΛΕΙΑ ΤΩΝ ΕΥΣΕΒΩΝ 1847 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ Κ»⁹⁶.

Β. Έργα του Ανθίμου Πελοποννησίου με χρονολόγηση κατά προσέγγιση:

1. «Ο Ακάθιστος Ύμνος - Η Παναγία το Ρόδον το Αμάραντον», διαστάσεις 0,72X0,50μ.. Χρονολογείται στα μέσα του 19^{ου} αι.. Χαλκογραφία σώζεται στο Λαογραφικό Μουσείο του Σάμοκοβ (Самоков) στη Βουλγαρία. Η χάλκινη

91. βλ. Παπαστράτου, Χαρακτικά, σ. 553 και Προβατάκης, Χαρακτικά, σ. 174.

92. βλ. Παπαστράτου, Χαρακτικά, σ. 91 και Προβατάκης, Χαρακτικά, σ. 254.

93. βλ. σχετ. στο διαδικτυο Χάρτινες εικόνες του Αγίου Όρου, Η συλλογή χάρτινων εικόνων της Αγιορειτικής Πινακοθήκης (σύνδ.: <http://athosartarchive.blogspot.gr/>).

94. βλ. Παπαστράτου, Χαρακτικά, σ. 309 και Προβατάκης, Χαρακτικά, σ. 332.

95. βλ. σχετ. στο διαδικτυο Χάρτινες εικόνες του Αγίου Όρου, Η συλλογή χάρτινων εικόνων της Αγιορειτικής Πινακοθήκης (σύνδ.: <http://athosartarchive.blogspot.gr/>).

96. βλ. Παπαστράτου, Χαρακτικά, σ. 555, 556 και Προβατάκης, Χαρακτικά, σ. 174.

πλάκα (μήτρα) σώζεται στο κελί του γέροντος Διονυσίου στις Καρνές. Κάτω από την παράσταση υπάρχει η επιγραφή: «*Οὔτοι οι Χαρμοῦνοι και Κοσμοσωτήριοι κδ' Οἴκοι της Θεοτόκου, χαλκοχαράχθησαν διά χειρός Του Οσιωτάτου Ανθίμου Πελοποννησίου Αλητζεριδῆ Από κελλίον βατοπεδινό Άγιος Νικόλαος εις κοινήν ωφέλειαν των φιλευσ(ε)βή και / Ορθοδόξων Χριστιανών † Μπου αζίζ εικόνα Θεοτοκουνου γιρμιντρτ σελαμλαρπουρ † Стж стаж икона Прес(ве)таиуκ В(о)гогодуиГ δια δεσπτο и чемГри икон — πλύττειουμισι εν έτη [...] εις Άγιον Όρος εν Καρές». Το ελληνικό τμήμα της επιγραφής αναγνώσθηκε από την Παπαστράτου. Δυστυχώς είναι αδύνατο να διαβαστεί το έτος χρονολόγησης γιατί ελλείπουν οι αριθμοί⁹⁷. Το μέρος της επιγραφής που περιλαμβάνει καραμανλίδικα και παλαιοσλαβικά είναι ακριβώς ίδιο με αυτό της αντίστοιχης επιγραφής της χάρτινης εικόνας του Σταυρού Λαμίας. Χαλκογραφία με το ίδιο θέμα σώζεται στη Μονή Σιμωνόπετρας του Αγίου Όρους⁹⁸. Και εδώ ελλείπει το έτος χρονολόγησης.*

2. «Ο Ακάθιστος Ύμνος-η Παναγία το Ρόδον το Αμάραντον», διαστάσεις 0,76X0,53μ.. Χρονολογείται στα μέσα του 19^{ου} αι., Χαλκογραφία σώζεται στην Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου στα Ψαρά. Η επιγραφή στη βάση της με το όνομα του χαλκογράφου είναι εξαιρετικά δυσανάγνωστη. Με εξαιρετική δυσκολία αναγιγνώσκεται το όνομα του Ανθίμου Πελοποννησίου. Η Παπαστράτου και ο Προβατάκης αποδίδουν το έργο στον Άνθιμο με επιφύλαξη⁹⁹.

3. «Η Παναγία Ζωοδόχος Πηγῆ», διαστάσεις 0,530X0,425μ.. Χρονολογείται στα μέσα του 19^{ου} αι.. Χαλκογραφία σώζεται στη Μονή Βλαχερνών Κέρκυρας. Κάτω από την παράσταση υπάρχει η επιγραφή: «*και τότε εστιν ... ανθύμου πελοποννησίου*»¹⁰⁰. Η κεντρική μορφή της Θεοτόκου αποδίδεται σύμφωνα με τον τύπο που περιγράφει η Ερμηνεία του Διονυσίου εκ Φουρνά¹⁰¹.

4. «Οι Άγιοι Κωνσταντίνος και Ελένη με δύο στρατιωτικούς Αγίους», διαστάσεις 0,335X0,270μ.. Χρονολογείται στα μέσα του 19^{ου} αι.. Χαλκογραφία σώζεται στη Μονή της Αγίας Αικατερίνης στο Σινά. Πρόκειται για επιζωγραφισμένο αντίτυπο με φθορές στο άνω και κάτω άκρο του. Στο κάτω άκρο φέρει την επιγραφή: «*ΑΝΘ(Ι)Μ(ΟΥ) Μ(Ο)Ν(Α)Χ(ΟΥ) Π(Ε)Λ(Ο)Π(Ο)Ν(ΝΗΣΙΟΥ)*»¹⁰².

97. βλ. Παπαστράτου, Χαρακτικά, σ. 135 και Προβατάκης, Χαρακτικά, σ. 273.

98. βλ. σχετ. στο διαδικτυο Χάρτινες εικόνες του Αγίου Όρου, Η συλλογή χάρτινων εικόνων της Αγιορειτικής Πινακοθήκης (σύνδ.: <http://athosartarchive.blogspot.gr/>).

99. βλ. Παπαστράτου, Χαρακτικά, σ. 137, 138 και Προβατάκης, Χαρακτικά, σ. 273.

100. βλ. Παπαστράτου, Χαρακτικά, σ. 179 και Προβατάκης, Χαρακτικά, σ. 284.

101. βλ. Διονύσιος εκ Φουρνά, Ερμηνεία, σ.145. Για το ίδιο θέμα βλ. Καλοκύρης, Θεοτόκος, σσ. 202-204.

102. βλ. Παπαστράτου, Χαρακτικά, σ. 309 και Προβατάκης, Χαρακτικά, σ. 332.

5. «Ο Άγιος Ιγνάτιος ο Θεοφόρος», διαστάσεις 0,51X0,41μ.. Χρονολογείται στα μέσα του 19^{ου} αι.. Χαλκογραφία σώζεται στη Μονή Καρακάλλου του Αγίου Όρους. Στο κάτω μέρος της φέρει την επιγραφή: «*ΧΕΙΡ ΑΝΘΙΜ(ΟΥ)* (ΠΕΛ)ΟΠ(ΟΝΝΗΣΙΟΥ)»¹⁰³.

Άνθιμος Ιερομόναχος

Με το όνομα Άνθιμος Ιερομόναχος υπογράφονται ορισμένες άλλες χαλκογραφίες. Χρονολογούνται από το 1850 και μετά. Όλες φέρουν ακριβή χρονολόγηση.

Ορισμένοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι πρόκειται για τον Άνθιμο Πελοποννήσιο, τον Αλητζεριδίη¹⁰⁴. Η υπόθεση αυτή ωστόσο δεν μπορεί να γίνει απόλυτα δεκτή, εφόσον το εύρος του διαστήματος της δημιουργίας των χαλκογραφιών του Ιερομόναχου Ανθίμου μετατοπίζεται χρονικά μετά το 1850, οπότε δεν υπάρχουν άλλα έργα με την υπογραφή του Ανθίμου Πελοποννήσιου. Εξάλλου ο Άνθιμος υπογράφε πάντα τα έργα του με το προσδιοριστικά Πελοποννήσιος, Αλητζεριδίης ή συνδύαζε και τα δύο. Δεν σώζεται όμως έργο του, το οποίο να υπογράφει ως Ιερομόναχος. Εξάλλου από τον π.Ιουστίνο Σιμωνοπετρίτη ως έτος κοιμήσεως του Ανθίμου Πελοποννήσιου αναφέρεται το 1861¹⁰⁵.

Τα έργα του Ανθίμου Ιερομόναχου χρονολογούνται από το 1850 και μετά, όπως φαίνεται από τα δημοσιευμένα έργα του που ακολουθούν:

1. «Η Θεοτόκος η Οδηγήτρια», διαστάσεις 0,57X0,42μ.. Χαλκογραφία της Θεοτόκου στον τύπο της Γλυκοφιλούσας. Στο κάτω μέρος υπάρχει μισοκατεστραμμένη η επιγραφή «*ΧΕΙΡ ΑΝΘ(ΙΜΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ) 1850*». Σώζεται στη Συλλογή της Ιεράς Μονής Κυρίας Ακρωτηριανής (Τοπλού) στη Σητεία Κρήτης¹⁰⁶.

2. «Η Παναγία το Άξιον Εστί», διαστάσεις 0,25X0,18μ.. Στο κάτω μέρος, κάτω από το εξωτερικό πλαίσιο υπάρχει η επιγραφή «*.....ΑΝΘ(ΙΜΟΥ ΜΟΝΑ)ΧΟΥ 1858 ΙΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 4*». Εφθαρμένη και σκισμένη στο κάτω αριστερό μέρος της σώζεται στη Συλλογή της Ιεράς Μονής Σίμωνος Πέτρας του Αγίου Όρους¹⁰⁷.

103. βλ. Παπαστράτου, Χαρακτικά, σ. 238 και Προβατάκης, Χαρακτικά, σ. 309.

104. Τα δύο πρόσωπα ταυτίζει η Παπαστράτου, βλ. Παπαστράτου, Χαρακτικά, σ. 264, 609.

105. βλ. Ιουστίνος, Χαλκογράφοι, σ. 66.

106. βλ. Προβατάκης, Χαρακτικά, σ. 347, 348.

107. βλ. Παπαστράτου, Χαρακτικά, σ. 495 και στο διαδίκτυο: Χάρτινες εικόνες του Αγίου Όρου, Η συλλογή χάρτινων εικόνων της Αγιορειτικής Πινακοθήκης (σύνδ.: <http://athosartarchive.blogspot.gr/>).

3. «Ο Άγιος Μηνάς ο Αιγύπτιος», διαστάσεις 0,37Χ0,26μ.. Κάτω από την παράσταση υπάρχει η επιγραφή: «*ΧΕΙΡ ΑΝΘΙΜΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ 1866*». Χαλκογραφία σώζεται στο Μουσείο του ναού της Ευαγγελιστρίας στην Τήνο¹⁰⁸.

4. «Ο Άγιος Μόδεστος», διαστάσεις 0,41Χ0,28μ.. Χαλκογραφία σώζεται στη Μονή Αγίου Νικολάου στο Μέτσοβο. Κάτω από την παράσταση υπάρχει η επιγραφή: «*ΧΕΙΡ ΑΝΘΙΜΟΥ Ι(Ε)Ρ(Ο)Μ(ΟΝΑΧΟΥ) 1868 ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ*». Χαλκογραφία σώζεται στο Μουσείο του ναού της Ευαγγελιστρίας στην Τήνο¹⁰⁹.

Συνομογραφίες-Βιβλιογραφία

Ι. Λέξεις

αι.	: αιώνας
βλ.	: βλέπε
κ.ά.	: και άλλα
κ.ε.	: και εξής
σ.	: σελίδα
σσ.	: σελίδες
σύνδ.	: σύνδεσμος
σχετ.	: σχετικά
τόμ.	: τόμος
υποσ.	: υποσημείωση

II. Περιοδικά-Εγκυκλοπαίδειες-Συλλογικοί τόμοι

ΑΔ	: Αρχαιολογικόν Δελτίον
ΕΓΝΑΤΙΑ	: Επιστημονικό περιοδικό του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.
ΘΗΕ	: Θρησκευτική Ηθική Εγκυκλοπαίδεια.
ΠΑΡΟΥΣΙΑ	: Συλλογικός τόμος, Παρουσία Ιεράς Μονής Δο-

103. βλ. Παπαστράτου, Χαρακτικά, σ. 238 και Προβατάκης, Χαρακτικά, σ. 309.

104. Τα δύο πρόσωπα ταυτίζει η Παπαστράτου, βλ. Παπαστράτου, Χαρακτικά, σ. 264, 609.

105. βλ. Ιουστίνος, Χαλκογράφοι, σ. 66.

106. βλ. Προβατάκης, Χαρακτικά, σ. 347, 348.

107. βλ. Παπαστράτου, Χαρακτικά, σ. 495 και στο διαδίκτυο: Χάρτινες εικόνες του Αγίου Όρου, Η συλλογή χάρτινων εικόνων της Αγιορειτικής Πινακοθήκης (σύνδ.: <http://athosartarchive.blogspot.gr/>).

χειαρίου, Άγιον Όρος 2001.

ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΑ : Συλλογικός τόμος, Σιμωνόπετρα Άγιον Όρος, Αθήνα 1991.

III. Πρακτικά Συνεδρίων

Εκκλησιαστική τέχνη : Γ' Επιστημονικό συμπόσιο Νεοελληνικής Εκκλησιαστικής τέχνης, Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, 22-24 Νοεμβρίου 2013, Πρακτικά, Αθήνα 2015.

Χαρακτικά : Πρακτικά επιστημονικής ημερίδας «Μεταβυζαντινά Χαρακτικά», Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, 10 Νοεμβρίου 1995, Θεσσαλονίκη 1999.

La stampa : Atti della giornata di studio «La stampa e l' Illustrazione del libro Greco a Venezia tra il settecento e l' ottocento», Venezia, 28 ottobre 2000, Venezia 2001.

IV. Πηγές

Εορτοδρόμιον : Εορτοδρόμιον ήτοι ερμηνεία εις τους ασματικούς κανόνας των Δεσποτικών και Θεομητορικών εορτών υπό Νικοδήμου εν μοναχοίς ελαχίστου του Αγιορείτου, Εν Βενετία 1836.

(σύνδεσμος: <http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/f/c/a/metadata-06-0000083.tkl>).

Ζαχ : Ζαχαρίας, Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους εβδομήκοντα, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 2011.

Ησ : Ησαΐας, Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους εβδομήκοντα, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 2011.

Ιεζ : Ιεζεκιήλ, Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους εβδομήκοντα, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 2011.

Κριτ : Κριταί, Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους εβδομήκοντα, Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 2011.

Μηναίον : Μηναίον Δεκεμβρίου, Εν Βενετία 1863.

Λουκ : Κατά Λουκάν, Καινή Διαθήκη, Βιβλική Εταιρία, Αθήνα 1989.

Πηδάλιον : Πηδάλιον της νοητής νηός, της μίας αγίας, καθολικής, και αποστολικής των Ορθοδόξων Εκκλησίας. Ήτοι άπαντες οι ιεροί και θείοι κανόνες των τε αγίων και πανευφήμων Αποστόλων, των αγίων οικουμενικών Συνόδων, των τοπικών, και των κατά μέρος θείων πατέρων, ελληνιστί μόν, χάριν αξιοπιστίας, εκτειθέμενοι. διά δε της καθ' ημάς κοινοτέρας διαλέκτου, προς κατάληψιν των απλουστέρων ερμηνευόμενοι παρά Αγαπίου Ιερομονάχου, και Νικοδήμου Μοναχού, Εν Αθήναις 1841. (σύνδεσμος: <http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/3/0/a/metadata-39-0000123.tkl>).

Ωρολόγιον :Ωρολόγιον το Μέγα, περιέχον άπασαν την ανήκουσαν αυτό Ακολουθίαν, κατά την τάξιν της Ανατολικής Εκκλησίας και των υποκειμένων αυτή ευαγών Μοναστηρίων μετά τινων απαραίτητων προσθηκών. Αθήνα 1995³ (Ανατύπωση 1997), Έκδοσις της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος.

V. Μονογραφίες-Μελέτες-Κατάλογοι εκθέσεων

-Ιουστίνος, Εικόνες :Ιερομ. Ιουστίνος, Χάρτινες εικόνες, ΣΙΜΩΝΟ-ΠΕΤΡΑ, 220-247.

-Ιουστίνος, Χαλκογράφοι :Ιουστίνος Σιμωνοπετρίτης, Αγιορείτες χαλκογράφοι, Χαρακτικά, 59-71.

-Καλοκύρης, Θεοτόκος :Κ. Καλοκύρης, Η Θεοτόκος εις την εικονογραφίαν Ανατολής και Δύσεως, Θεσσαλονίκη 1972.

-Καραβιδόπουλος, Απόκρυφα :Ι. Καραβιδόπουλος, Απόκρυφα χριστιανικά κείμενα, Α΄ Απόκρυφα Ευαγγέλια, Θεσσαλονίκη 1999.

-Κεφαλάς, Μελέτη :Μητροπολίτου Πενταπόλεως Νεκταρίου Κεφαλάς, Μελέτη περί της Μητρος του Κυρίου της Υπεραγίας Θεοτόκου και Αειπαρθένου Μαρίας, Αθήναι 1997³.

-Κόρδης, Χαλκογραφίες: Γ. Κόρδης, Χαλκογραφίες, ΠΑΡΟΥΣΙΑ, 431-438.

-Μακρής, Σταυρός :Ι. Μακρής, Σταυρός (Μπεκή) Φθιώτιδας, η ιστορία του, Λαμία 1998.

-Μακρής, Ρόδον :Σπ. Μακρής, Ρόδον το αμάραντον, ΘΗΕ 10, 815-816.

-Μπονόβας, Τεκμήρια Ξηροποτάμου :Ν. Μπονόβας, Αρχαιακά τεκμήρια παραγωγής χάρτινων θρησκευτικών εικόνων από τη Μονή Ξηροποτάμου Αγίου Όρους κατά τον 19^ο-20^ο αιώνα, Εκκλησιαστική τέχνη, 323-343.

-Μπονόβας, Τεκμήρια Παντοκράτορος :Ν. Μπονόβας, Αρχαιακά τεκμήρια παραγγελιών χαλκογραφιών. Η περίπτωση της Μονής Παντοκράτορος Αγίου Όρους το 19^ο αιώνα, ΕΓΝΑΤΙΑ 15, 219-231.

-Πάλλας, Θεοτόκος :Δ. Πάλλας, Η Θεοτόκος Ρόδον το Αμάραντον. Εικονογραφική ανάλυση και καταγωγή του τύπου. ΑΔ 26 (1971), Μελετήματα, 225-238.

-Παπαστράτου, Χαρακτικά :Ντ. Παπαστράτου, Χάρτινες Εικόνες. Ορθόδοξα θρησκευτικά χαρακτικά (1665-1899), τόμ. Ι & ΙΙ, Αθήνα 1986.

-Προβατάκης, Χαρακτικά :Θ. Προβατάκης, Χαρακτικά Ελλήνων λαϊκών δημιουργών 17^ο^ς-19^ο^ς αιώνας. Συλλογή Ιεράς Μονής Κυρίας Ακρωτηριανής (Τοπλού) Σητείας Κρήτης, Αθήνα 1993.

-Τωμαδάκης, Ακάθιστος :Ν. Τωμαδάκης, Ακάθιστος Ύμνος, Κανών, Ακο-

λουθία, ΘΗΕ 1, 1147-1164.

-Χαρακτικά Ελλήνων :Χαρακτικά Ελλήνων λαϊκών χαρακτών 17^{ος}-19^{ος} αι. από τη Συλλογή του Θεοχάρη Μιχ. Προβατάκη. Κατάλογος έκθεσης, Δήμος Αθηναίων-Πνευματικό Κέντρο Λαϊκής Τέχνης και Παράδοσης (22 Νοεμβρίου 1988–22 Ιανουαρίου 1989), Αθήνα 1988.

-Χάρτινες εικόνες, Μεσσήνη :Χάρτινες εικόνες από τη Συλλογή Χαρακτικών της Ντόρης Παπαστράτου. Κατάλογος έκθεσης, Περιοδική έκθεση (14 Φεβρουαρίου-30 Απριλίου 2009), Δήμος Μεσσήνης, Μουσείο Χαρακτικής Τάκη Κατσουλίδη, Αθήνα 2009.

-Χάρτινες εικόνες, Μπενάκη :Χάρτινες εικόνες, Ορθόδοξα θρησκευτικά χαρακτικά από τη Συλλογή της Ντόρης Παπαστράτου. Κατάλογος έκθεσης, Μουσείο Μπενάκη (31 Μαρτίου-31 Μαΐου 1987), Αθήνα 1987.

-Χάρτινες εικόνες, Ύδρα : Χάρτινες εικόνες από τη Συλλογή της Ντόρης Παπαστράτου. Κατάλογος έκθεσης, Ιστορικό Αρχείο Ύδρας (9 Ιουλίου-31 Οκτωβρίου 2005), Θεσσαλονίκη 2005.

-Engravings, Toronto :Orthodox Religious Engravings 18th-20th centuries. University of Toronto, Art Centre, March 6 – May 31., Athens 2001.

-Ikonen, Wien :Ikonen auf Papier. Kataloge, Österreichisches Museum für angewandte Kunst. 18.Dezember 1998 – 28.Febuar 1999, Thessaloniki 1998.

-Tourta, Engravings :A. Tourta, Greek religious engravings printed in Venice, La stampa, 65-78.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

*Περιλαμβάνει όλους τους ναούς
που υφίστανται σήμερα
στο Δημοτικό Διαμέρισμα Σταυρού*

Σύμφωνα με γραπτή μαρτυρία οι κάτοικοι της Μπεκής το 1869 συμμετείχαν στην έκδοση ενός εκκλησιαστικού βιβλίου με τίτλο «Ιερά Διήγησις». Στο εξώφυλλό του αναγράφεται:

«Εκδόθηκε επιμελεία και δαπάνη των εκ Μπεκίου του Δήμου Λαμίας κατοίκων, συντρεξιάσης και της Ιεράς Μονής Προυσσού ... εν Λαμία 1869»

Επομένως το «Ρόδον το Αμάραντον» είναι δεύτερο ιερό βιβλίο που εκδίδουν οι κάτοικοι Σταυρού!

Οι φωτογραφίες του παραρτήματος είναι ευγενής προσφορά του κ. Λιάπη Νικολάου

Τον ευχαριστούμε

Ενορία Ιερού Ναού Εισοδίων της Θεοτόκου Σταυρού
Έτος ιδρύσεως 1930 – εφημέριος πατήρ Σπυρίδων Προσωπάρης

*Ιερός Ναός
Εισοδίων
της Θεοτόκου*

*Έτος ανεγέρσεως
2002*

*Κοιμητηριακός Ναός Αγίου Αθανασίου
Αρχική κτίση προ του 1800, επισκευή το 1895, το τωρινό εκκλησάκι 1980*

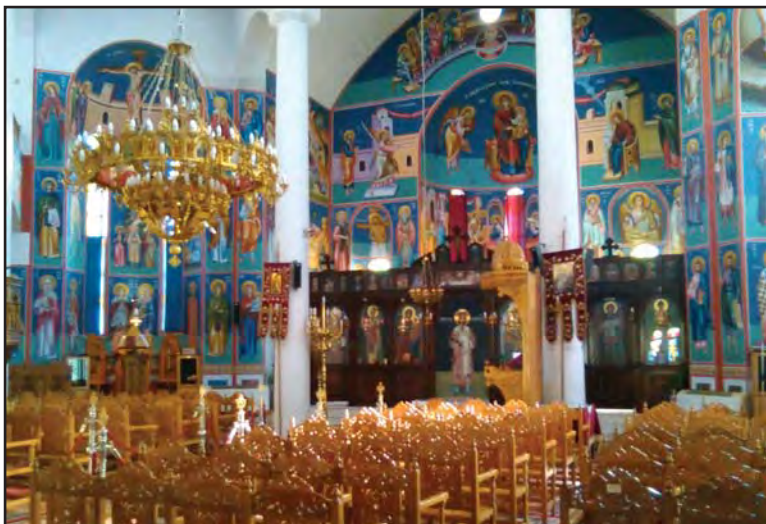

*Εξωκκλήσι Αγίου Μάρκον ιδιόκτητο (ιδιωτικό)
Αρχικοί κτήτορες Δημήτριος Δήμου Καραναστάσης,
Νικόλαος Δήμου Καραναστάσης και Δημήτριος Τσονάτος
Αρχική κτίση 1895 το τωρινό εξωκκλήσι 1980*

Ενορία Ιερού Ναού Αγίου Νικολάου Νέας Βράχας
Έτος ιδρύσεως 1978 – εφημέριος πατήρ Βασίλειος Κορέντζελος
Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου
Έτος ανεγέρσεως 1978

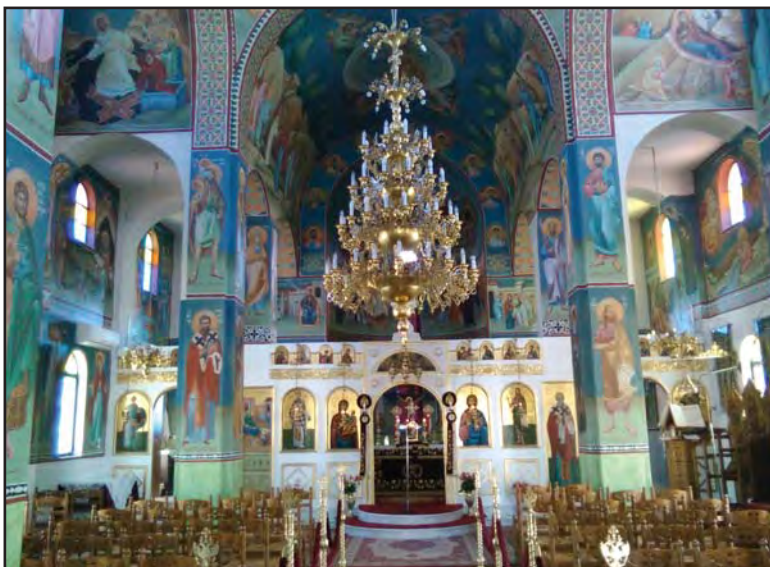

*Η Μεταμόρφωση του Σωτήρος, παρεκκλήσιο του Ιερού Ναού
Αγίου Νικολάου Νέας Βράχας*

Ενορία Ιερού Ναού Αγίου Βασιλείου και Ιωάννου Προδρόμου
Σ.Σ. Λιανοκλαδίου
Έτος ιδρύσεως 1994 (ΦΕΚ 156/27.9.1994)
εφημέριος πατήρ Νικόλαος Καρανάσιος

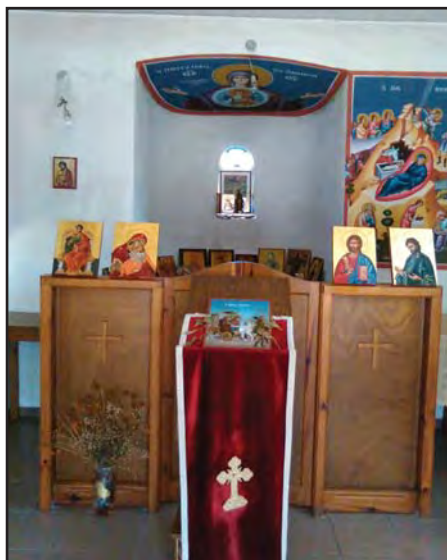

Παρεκκλήσιο Αρχαγγέλου Μιχαήλ (εντός του Πνευματικού Κέντρου του Ι.Ν. Αγίου Βασιλείου και Ιωάννου Προδρόμου)

*Παρεκκλήσιο Αγίου Φιλίππου του Διακόνου
και Προστάτου των Σιδηροδρομικών (Σ.Σ. Λιανοκλαδίου)*

*Ιερός Ναός της Υψώσεως
του Τιμίου Σταυρού (Παλαιοημερολογητών)
(αρχείο Κων. Κονάνου)*

(Ενίσχυσαν οικονομικά την έκδοση
αυτού του ιερού βιβλίου)

Πολιτιστικός Σύλλογος Σταυρού
Ι.Ν. Εισοδίων της Θεοτόκου Σταυρού

και

Βλάχου Ζωή

Γιαννακάκης Γεώργιος, φούρνος στον Σταθμό

Καλέμη Κατερίνα Αθαν., φαρμακοποιός

Καλέμη Πολυξένη Αθαν., φαρμακοποιός (σύζ. Παπανικολάου Γ.)

Καραναστάση-Μακρή Βασιλική (γένος Ι. Καραναστάση)

Καραναστάσης Απόστολος, βουλευτής

Καραναστάσης Κώστας Γεωρ.

Καραπαναγιώτη Αναστασία, σύζ, Δημ. Καραπαναγιώτη
το γένος Σάλτα Ε.

Κυροδήμος Ευάγγελος Ευθ., γεωπόνος

Μαγκλάρα Χρυσάνθη σύζ, Κων/νου

Μακρής Ευάγγελος Ιωάν.

Μακρής Ιωάννης Ευαγ.

Μόσχος Αθανάσιος Νικ.

Παναγιωτοπούλου Μαρία, πρόεδρος του συλλόγου Σ.Σ. Λιαν/δίου ο

«Άγιος Μάρκος»

Σούλιος Βασίλειος Χρήστου

Σύλλογος Σ.Σ. Λιανοκλαδίου ο «ΑΓΙΟΣ ΜΑΡΚΟΣ»

